

บทที่ 4

สถานการณ์ของช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอ

จากผลการศึกษาสภาพการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอโดยกระบวนการวิจัย ทำให้ผู้วิจัยได้พบว่า การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอ ได้มีวิวัฒนาการจากอดีต จนถึงปัจจุบัน โดยผู้วิจัยได้ศึกษาด้านสถานการณ์ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอ เป็นยุคต่างๆ ได้ดังนี้

1. ยุคเริ่มต้นการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอ
2. ยุคกลางการวิวัฒนาการของผลิตภัณฑ์และการจัดจำหน่าย
3. ยุคปัจจุบันพัฒนาการต่างๆ ของช่องทางการจัดจำหน่าย

ก่อนบรรยายเรื่องราวของการผลิตผลิตภัณฑ์ ขอกล่าวถึงที่มาที่ไปลักษณะของความเป็นมาของพื้นที่ตำบลเกาะยอเพื่อจะได้ทราบถึงประวัติของการทอผ้าทอเกาะยอ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นและแนวคิดการจัดทำงานวิจัยครั้งนี้

เกาะยอเป็นเกาะหนึ่งในทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีฐานะเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เป็นเกาะที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมมาเป็นเวลานาน ผู้คนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ได้ก่อสร้างสร้างตัวบนพื้นฐานเกษตรกรรมแบบพึ่งพา ที่มีระบบความเชื่อดั้งเดิมและพุทธศาสนาเป็นวิถีชี้นำแนวประพฤติปฏิบัติของผู้คน จนสั่งสมตกผลึกเป็นวิถีของชุมชนเกาะยอ ที่ผ่านกาลเวลามานานหลายร้อยปี ได้กลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นท่ามกลางกระแสคลื่นวัฒนธรรมหลากหลายที่หลั่งไหลเข้าสู่ชุมชนเกาะยอในกาลต่อมา หลังจากรัฐบาลได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่างๆ มาเป็นระยะเวลาหนึ่ง และมีการพัฒนาโดยมีการเชื่อมเกาะยอกับพื้นแผ่นดินใหญ่ด้วยสะพานติณสูลานนท์ทั้ง 2 ช่วงคือ ช่วงเกาะยอกับบ้านน้ำกระจ่าย อำเภอเมืองสงขลา และช่วงเกาะยอกับบ้านเขาเขียว อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ตั้งแต่ พ.ศ 2529 เป็นต้นมา ทำให้กระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่หลั่งไหลเข้าสู่เกาะยออย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรม เป็นระบบบริโภคนิยมหรือวัตถุนิยมอย่างรวดเร็ว ทำให้ส่งผลกระทบต่อชุมชนเกาะยอในด้านต่างๆ ทั้งในด้านบวกและด้านลบเช่น สาธารณูปโภคได้รับการพัฒนาเจริญขึ้น เศรษฐกิจการค้าขายดีขึ้น ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย วัฒนธรรมท้องถิ่นเสื่อมสลาย เป็นต้น

ตำบลเกาะยอ เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลาซึ่งมีพื้นที่ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอเมืองสงขลา คือตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 7 องศา 3 ลิปดา

13.45 ฟิลิปดาเหนือ ถึงละติจูดที่ 7 องศา 11 ลิปดา 21.27 ฟิลิปดาเหนือและระหว่างลองจิจูดที่ 100 องศา 27 ลิปดา 42.51 ฟิลิปดาตะวันออก ถึง ลองจิจูดที่ 100 องศา 34 ลิปดา 10.20 ฟิลิปดาตะวันออก และมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่โดยรอบ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับทะเลสาบสงขลา เขตเทศบาลเมืองสิงหนคร
ทิศใต้	ติดต่อกับสงขลา เขตเทศบาลตำบลพะวง อำเภอเมืองสงขลา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับสงขลา เขตเทศบาลตำบลพะวง อำเภอเมืองสงขลา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับสงขลา เขตตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่

เกาะขอมมีเนื้อที่รวมทั้งพื้นน้ำ 17.95 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 11,220 ไร่ และมีเนื้อที่เฉพาะพื้นดินเพียง 15 ตารางกิโลเมตร หรือ 9,352 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ในการเกษตร คือ ปลูกสวนผลไม้ ประมาณ 3,800 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 33.89 ของพื้นที่รวม ปลูกยางพารา ประมาณ 3,200 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 28.52 ของพื้นที่รวมและพื้นที่การเกษตรอื่น ๆ 2,275 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 16.62 ของพื้นที่รวม และพื้นที่สาธารณประโยชน์ 77 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.69 ของพื้นที่รวม และมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น จำนวน 4,459 คน เป็นชาย 2,124 คน และเป็นหญิง 2,335 คน

1. ยุคเริ่มต้นการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะขอม

เกาะขอมในยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์มีสภาพเป็นป่าเขายังไม่มีผู้คนอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐาน ต่อมาในสมัยตอนปลาย สุโขทัย และสมัยอยุธยาจึงเริ่มพบหลักฐานเกาะขอมในแผนที่ภาพกัลปนา วัดพะโคะ (หอสมุดแห่งชาติจัดไว้ในหมู่ตำราภาพ) ชื่อแผนที่เมืองนครศรีธรรมราช จ.ศ.977(พ.ศ. 2158) ที่เขียนขึ้นหลัง พ.ศ.2223 แต่ก่อน พ.ศ.2242 (สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2552: 64) อ้างจากองค์การบริหารตำบลเกาะขอม เข้าถึง 16 กันยายน 2552) ซึ่งมีภาพเกาะอยู่ตอนปลายสุดของแผนที่ที่เขียนเป็นรูปภูเขา ระบุว่า “เข้าก็อะฉู” ภาพเขาเกาะขอม แสดงเป็นรูปโหนดหินมีพรรณไม้ปรากฏบนภูเขา แต่ไม่แสดงให้เห็นถึงรูปสัตว์ป่า (ชายณรงค์ เทียงธรรม, 2544: 64)

นอกจากนี้เกาะขอมยังปรากฏอยู่ในแผนที่เมืองสงขลา (แผนที่เมืองสงขลาปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร) เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ.2230 โดยนายมองเดียร์ เดอลามาร์ วิศวกรชาวฝรั่งเศส แผนที่ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ามีชุมชนบนเกาะขอมเกิดขึ้นแล้วอย่างน้อย 9 ชุมชน ชุมชนส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขาริมฝั่งทะเลรอบๆ ภูเขาทางทิศใต้ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกของเกาะซึ่งปัจจุบันตรงกับบริเวณเขาหัวหรั่ง เขาสวนใหม่ และเขาภูฎี เพราะบริเวณนี้มีที่

ราบริมฝั่งทะเลและที่ราบ ระหว่างเนินเขา เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ สามารถทำนาปลูกข้าว ทำสวน ทำไร่เลี้ยงหมูชนได้เป็นอย่างดี

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนเริ่มแรกบนเกาะยอน่าจะตรงกับบริเวณหมู่ที่ 5 บ้านท่าไทร หมู่ที่ 4 บ้านสวนทุเรียน และหมู่ที่ 2 บ้านนอก กลุ่มชนพวกแรกที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบนเกาะยอน่าจะน้อยในสมัยอยุธยาเล่าขานกันว่าเป็นกลุ่มคนจีนอพยพจากชุมชนบ้านน้ำกระจาย บ้านน้ำน้อย และบ้านทุ่งหวัง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ดังหลักฐานตามคำบอกเล่าของ นายธานี ไพโรจน์ กักดี อดีตกำนันตำบลเกาะยอ (อ้างถึงใน ชัยวุฒิ พิชะกุล, บรรณาธิการ: 2549) ได้เล่าว่าเดิมเกาะยอ เป็นเกาะร้างต่อมาสมัยสุโขทัยหรือสมัยอยุธยา มีชาวบ้านตำบลน้ำน้อยและตำบลทุ่งหวัง ได้อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานจับจองที่ดินเพื่อเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย และทำอาชีพเกษตรกรรมบริเวณบ้านนาดิน บ้านโนบ้าน บ้านสวนทุเรียน ผู้คนที่เข้ามาส่วนใหญ่เป็นชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานยังแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เข้ามาทำเครื่องปั้นดินเผาประเภทอิฐ กระเบื้อง หม้อ ไห โอ่ง อ่าง เพราะบริเวณเกาะยอ มีดินดีเหมาะแก่การทำเครื่องปั้นดินเผา ส่วนกลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มที่เข้ามาเพื่อค้าขายโดยกลุ่มนี้เป็นพ่อค้าจากเมืองจีนที่แล่นเรือนำสินค้ามาขายกับชุมชนบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เช่น ชุมชนบางแก้ว ชุมชนบ้านพระเกิด ชุมชนบ้านลำปำเมืองพัทลุง เป็นต้น ก่อนเข้าสู่ชุมชนเหล่านี้ต้องเดินทางผ่านเกาะยอ พ่อค้าบางส่วนได้แวะหยุดพักเพื่อหุงหาอาหารบริเวณหัวเกาะด้านทิศตะวันตกในหมู่ที่ 7 ใกล้กับวัดท้ายยอดและเมื่อเดินทางกลับจากการค้าขายกับชุมชนภายในก็อาจจะหยุดพักแรมบริเวณเกาะยออีก ในจำนวนชาวจีนโพ้นทะเลที่เดินทางค้าขายเหล่านี้บางกลุ่มได้ตัดสินใจตั้งถิ่นฐานทำมาหากินบนเกาะยอเพราะมีทำเลพื้นที่เหมาะแก่การทำสวนผลไม้และทะเลก็อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำ และพรรณไม้นานาชนิดนอกจากนี้แล้วคงจะมีกลุ่มคนไทยที่นับถือพุทธศาสนาจากท้องถิ่นเมืองสงขลาได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานส่วนหนึ่งด้วย ดังได้พบหลักฐานเจดีย์บรรจุอัฐิสมเด็จพระเจ้าเกาะยอบนยอดเขาภูเก็ที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา จากหลักฐานดังกล่าวพอสรุปได้ว่าชาวเกาะยอในรุ่นแรกๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวจีนจากโพ้นทะเลซึ่งผู้คนกลุ่มนี้ต่อมาได้ผสมกลมกลืนทางสังคมและวัฒนธรรมกับคนไทยพื้นถิ่นได้กลายเป็นตัวตนที่แท้จริงของชาวเกาะยอสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

การประกอบอาชีพโดยทั่วไปของชาวเกาะยอ โดยทั่วไปเป็นแบบผสมผสานกัน ระหว่างการเกษตร การประมงและอุตสาหกรรมในครัวเรือน การเกษตรที่สำคัญคือการทำสวนผลไม้ และสวนยางพารา การประมงนั้นมีทั้งการออกจับกุ้ง จับปลาตามธรรมชาติในทะเลสาบสงขลา และการเลี้ยงปลากระพงขาวในกระชัง ส่วนอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไปของเกาะยอคือการทอผ้าทอเกาะยอ

เนื่องจากเกาะขอมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่อำนวยในการทำสวนผลไม้มากกว่าการทำนาคือมีที่ดินเชิงเขาที่อุดมสมบูรณ์ทั่วไปทั้งเกาะอาชีพหลักของชาวเกาะขอมในระยะแรกๆ จึงเป็นการทำสวนผลไม้ ผลไม้ที่ปลูกกันมากคือละมุด ฝรั่ง ทูเรียน จำปาตะ ขนุน และเงาะ ส่วนฝรั่งกับละมุดให้ผลหมุนเวียนกันตลอดปี เพราะสามารถใส่ปุ๋ยคอกให้กองงามและให้ผลได้ตลอดปี จะเห็นว่าละมุดจากเกาะขอมจะมีขายในท้องตลาดเมืองสงขลาเกือบตลอดปี ส่วนแถบเชิงเขาสูงๆ ขึ้นไป ก็มีการทำสวนยางเป็นระยะๆ และแถบที่ราบลงมายังชายฝั่งทะเล ก็มีการปลูกมะพร้าวบ้างเพื่อใช้ในการปรุงอาหารในครัวเรือนมากกว่าเพื่อการค้า ส่วนการทำนาเดิมมีอยู่บ้างในเขตหมู่บ้านที่ 6 และที่ 7 แต่ปลูกข้าวไม่พอบริโภคในตัวเกาะปัจจุบันไม่มีการทำนาบนเกาะขอมแล้ว ชาวเกาะขอมส่วนใหญ่จึงต้องซื้อข้าวสารจากภายนอกและส่วนมากจะซื้อจากตัวเมืองสงขลา แต่ปัจจุบันการขนส่งสะดวก ร้านค้าของชำเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ชาวเกาะขอมจึงสามารถซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคได้ภายในตัวเกาะ

อาชีพการประมงนั้นมีขึ้นมาพร้อมๆ กับการทำสวนผลไม้ เพราะชาวบ้านต้องหาอาหารประเภทโปรตีนมาบริโภคและสัตว์ป่าอื่นๆ บนเกาะขอมมีน้อย ชาวเกาะขอมจึงต้องทำการประมงเพื่อหาปลาบริโภคและขายที่ตัวเมืองสงขลา หรือนายทุนมารับซื้อถึงบ้านเพื่อหารายได้อีกทางหนึ่ง วิธีการจับปลาของชาวเกาะที่ทำกันมาแต่ดั้งเดิมคือการทำวนลอย และไซนั่ง ซึ่งยังทำสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการดักไซนั่งจะเห็นอยู่ทั่วไปบริเวณทะเลสาบรอบๆ เกาะขอม การดักไซนั่งจะลงมือดักในตอนเย็นและไปกู้ไซเอาปลาในตอนเช้า เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น การดักไซนั่งก็ทำกันมากขึ้นทำให้น่านน้ำที่มีอยู่เท่าเดิมแคบลง มีการดักไซกันไม่ค่อยเป็นระเบียบเรียบร้อย ประมงจังหวัดสงขลาจึงได้เข้าทำการจัดระเบียบโดยให้ทำการดักไซได้ห่างจากชายฝั่งเป็นระยะทาง 1 กิโลเมตร และเก็บภาษีไซนั่งลูกละ 150 บาทต่อปี การดักไซนั่งในปัจจุบันนั้นจึงดูเป็นระเบียบเรียบร้อยดีกว่าแต่ก่อน ส่วนอวนลอย ก็ทำในเวลากลางคืนเช่นกัน การประมงนั้นขึ้นอยู่กับการขึ้นลงของน้ำด้วย

นอกจากอาชีพทางการประมงและการเกษตรกรรมแล้ว แต่เดิมมาชาวเกาะขอมยังได้มีการดำเนินกิจกรรมอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือนมาพร้อมๆ กันด้วยซึ่งมีการประกอบอาชีพการทำกระเบื้อง ซึ่งกระเบื้องมุงหลังคาของเกาะขอมมีชื่อเสียงมา เรื่องความคงทน และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ไม่เหมือนใคร จะเห็นได้จากสถาปัตยกรรมเก่าแก่ของเกาะขอม ทั้งบ้าน อุโบสถวัด หรือศาลาต่างๆ ที่มีอายุยาวนานสักหน่อย จะเห็นว่าหลังคาจะมุงด้วยกระเบื้องดินเผาแทบทั้งสิ้น และสามารถเห็นได้จากอาคารบ้านเรือน ที่ถนนนครนอก ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ซึ่งล้วนแล้วแต่ใช้กระเบื้องที่มาจากเกาะขอมทั้งสิ้น แต่เป็นที่น่าเสียดายยิ่งที่ในปัจจุบันไม่ได้มีการผลิตกระเบื้องดินเผาที่ ตำบลเกาะขอมอีกแล้ว ด้วยสาเหตุต่างๆ คือไม่มีช่างฝีมือในการทำ

และสภาพของดินที่ใช้ทำเปลี่ยนไป และปัจจุบันไม่นิยมมุงหลังคาด้วยกระเบื้องดินเผาอีกต่อไปแล้ว

อาชีพที่สำคัญอีกอาชีพหนึ่งของเกาะยอคือการทอผ้า การทอผ้านี้คงเป็นอุตสาหกรรมสำคัญอันหนึ่งของชาวเมืองสงขลามานแต่โบราณ ดังความปรากฏในพงศาวดารเมืองสงขลาว่า “เมื่อศักราช 1139 ปีระกา นพศก เจ้าพระยานครศรีธรรมราชมีหนังสือให้กรมการออกมาเก็บเอาผู้หญิงช่างทอหูกและบุตรสาวกรมการ บุตรสาวราษฎรชาวเมืองสงขลาพาไปเมืองนครศรีธรรมราชหลายสิบคน.....” ศักราช 1139 ตรงกับ พ.ศ.2320 ซึ่งตรงกับสมัยธนบุรี ตอนปลาย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเมืองสงขลาต้องมีชื่อเสียงด้านการทอผ้ามาก่อนหน้านั้นเป็นเวลานานทีเดียวเมื่อเมืองนครศรีธรรมราชขาดแคลนช่างทอผ้า (ทอหูก) จึงให้กรมการออกมาเอาผู้หญิงช่างทอผ้าจากเมืองสงขลาไปยังเมืองนครศรีธรรมราชเนื่องจากเกาะยอเป็นดินแดนที่ปลอดการรบกวานจากภายนอก ผู้หญิงช่างทอผ้าชาวเมืองสงขลาเมื่อถูกรวบกวานจากเมืองนครศรีธรรมราช ก็อาจจะลี้ภัยไปอาศัยที่เกาะยอ และตั้งภูมิลำเนาที่เกาะยอสืบตระกูลต่อมาเรื่อยๆ และยังคงดำรงอาชีพทอผ้ามาได้จนปัจจุบัน ในขณะที่อาชีพนี้ได้หมดไปจากเมืองสงขลาแล้ว การทอผ้าของชาวเกาะยอในอดีต คงทำกันทั่วไปเกือบทั้งเกาะจนกลายเป็นประเพณีและเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งของชาวเกาะยอ จนชาวเกาะยอได้สะท้อนออกมาเป็นเพลงกล่อมเด็กบ้าง เป็นปริศนาคำทายที่เกี่ยวข้องกับเครื่องมือทอผ้าบ้าง และในสมัยรัชกาลที่ 7 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ากันว่า ใน พ.ศ.2475 นางกำ ภัทรชนม์ ได้นำฝ้ายก้านแย่งไปถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้พระราชทานชื่อผ้านี้ว่า “ลายราชวัลด์” ซึ่งมีความหมาย อารมณ์ของพระราชานั่นเอง จากนั้น การทอผ้าของชาวเกาะยอก็ได้มีการดำเนินสืบกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยทักษะและสายเลือกของช่างทอผ้าประกอบกับการได้รับการส่งเสริมจากทางราชการมาโดยตลอด แม้จะเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยไปแล้วก็ตาม

ในระยะสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา อาชีพทอผ้าของชาวเกาะยอซบเซาไป เพราะได้รับผลกระทบจากการสั่งผ้าจากต่างประเทศซึ่งราคาถูกกว่าเข้ามาขายในประเทศเป็นจำนวนมาก เป็นผลให้การทอผ้าเกาะยอหยุดชะงักไประยะหนึ่ง จนกระทั่ง พ.ศ.2516 ก็ได้มีบุคคลกลุ่มหนึ่ง ซึ่งนำโดยคุณหญิงชื่นจิตต์ สุขุม ได้ร่วมกันรื้อฟื้นและส่งเสริมการทอผ้าของชาวเกาะยอขึ้นมาใหม่ การทอผ้าของชาวเกาะยอในปัจจุบันเป็นการทอผ้าด้วยเส้นไหม ซึ่งต้องสั่งมาจากกรุงเทพในราคาค่อนข้างสูงการทอผ้าเกาะยอในปัจจุบันจึงเริ่มเปลี่ยนจากแต่ละบ้านลงทุกทำเองทุกอย่างหรืออุตสาหกรรมในครัวเรือน มาเป็นการลงทุนแบบธุรกิจ คือผู้ลงทุนจะต้องมีทุนมากพอในหารตั้งโรงเรือนซื้อเครื่องทอ ซื้อเส้นไหมจากกรุงเทพ และจ้างช่างมาทอ ส่วนชาวบ้านทั่วไปจะรับจ้างทอ โดยได้ค่าจ้างเป็นรายผืน ผืนละเท่าไรก็ได้แล้วแต่จะตกลงกับผู้จ้าง ส่วนชาวบ้านที่พอมีทุนรอน หรือมี

เครดิตในการกู้เงินจากธนาคาร ก็ลงทุนทำเองทุกอย่างแต่ทำภายในบ้านโดยดัดแปลงใต้ถุนบ้านหรือบ้านชั้นล่างเพื่อเป็นที่ทอมีเครื่องทอประมาณ 4-5 เครื่อง ช่างทอผ้าส่วนใหญ่ก็เป็นลูกหลานทำแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือนซึ่งยังพอมืออยู่บ้าง รายได้จากการทอผ้าแบบรับจ้างทอก็เป็นรายได้เสริมของครอบครัว ซึ่งแต่ละครอบครัวจะต้องมีอาชีพอย่างอื่นอีก เช่น ทำประมง ทำสวน ค้าขาย ควบคู่กันไป เพราะลำพังรับจ้างทอผ้าเพียงอย่างเดียว จะไม่ค่อยพอกับค่าครองชีพที่กำลังถีบตัวสูงขึ้น หลังจากเปิดใช้สะพานติณสูลานนท์

เมื่อทราบถึงประวัติความเป็นมาและสภาพภูมิศาสตร์ และการประกอบอาชีพของชาว ตำบลเกาะขอมแล้ว จะเห็นได้ว่า ชาวตำบลเกาะขอมได้มีการประกอบอาชีพที่สำคัญๆ หลายอย่าง และอาชีพที่ยังคงมีสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันและต้องอาศัยความชำนาญพิเศษ จนได้รับการยกย่องให้เป็นภูมิปัญญาของชาวเกาะขอมนั่นก็คือ อาชีพการทอผ้า ซึ่งมีความเป็นมาดังนี้

การทอผ้าของชาวเกาะขอมไม่ได้มีหลักฐานปรากฏที่แน่ชัดว่าเริ่มทอผ้าเมื่อใดจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ชาวเกาะขอมยืนยันว่าผ้าทอพื้นเมืองนี้ทำกันมาควบคู่กับการทำสวนผลไม้ และการทำประมงของชาวบ้านที่นี่มาเป็นเวลาหลายร้อยปีแล้ว เมื่อสืบค้นจากหลักฐานเอกสาร ประกอบกับคำบอกเล่าของชาวเกาะขอม พบว่าผ้าทอเกาะขอมมีต้นเค้ามาจากฝีมือของชาวพื้นเมืองที่นี้เอง โดยทำกันมาตั้งแต่ก่อนสมัยศรีวิชัยเฟื่องฟู สมัยก่อนจะดำเนินการทอผ้าเพื่อเป็นเครื่องนุ่งห่ม เมื่อเข้าสู่สมัยศรีวิชัยมีการเดินทางไปมาของพ่อค้าวานิช จึงทำให้ลวดลายของผ้าจากต่างประเทศได้แพร่หลายเข้ามาเป็นเหตุให้การทอผ้าของชาวเกาะขอมเปลี่ยนแปลงไปกล่าวคือแต่เดิมชาวเกาะขอมมีความสามารถทอผ้าได้แต่เฉพาะผ้าสีพื้นเรียบที่ย้อมจากเปลือกไม้รากไม้ และผลไม้บางชนิด แต่เมื่อได้รับวัฒนธรรมใหม่จากต่างแดนที่มีความสวยงามและแปลกตาชาวเกาะขอมจึงเริ่มนำมาทดลอง โดยอาศัยความรู้ดั้งเดิมประดิษฐ์และปรับปรุงจนเกิดเป็นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว (ศิริพร สุระวิโรจน์, 2545: 17-18)

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ตอนหนึ่งที่ยืนยันได้ว่าชาวเกาะขอมมีฝีมือในการทอผ้ามาช้านานก็คือ ในสมัยกรุงธนบุรีซึ่งขณะนั้นเมืองสงขลาเป็นเมืองขึ้นตรงต่อเมืองนครศรีธรรมราช เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชได้มีคำสั่งเกณฑ์บุตรสาวชาวเมืองสงขลาที่มีฝีมือด้านการทอหูกทอผ้าเข้าไปในวังนครศรีธรรมราชเป็นจำนวนมาก จนภายหลังเกิดความบาดหมางระหว่างพระยาสงขลา (เหียง) และเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (หนู) ถึงขนาดที่พระเจ้ากรุงธนบุรีต้องโปรดเกล้าฯ ให้แยกเมืองสงขลาไปขึ้นตรงต่อกรุงธนบุรีตั้งแต่ปี พ.ศ.2320

ถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เล่ากันว่า “ลายราชวัดถ์” ซึ่งเป็นลายผ้าทอลายหนึ่งที่ ประณีตมากของผ้าทอเกาะยอได้รับการโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อจากพระบาทสมเด็จพระ จุฬจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ก็มีบางกระแสระบุว่า เป็นลายที่ได้รับพระราชทานชื่อจาก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีความหมายว่า เสื้อผ้าอาภรณ์ของพระราชินี หรือ ราชินี แห่ง ฟ้านั้นเอง เนื่องจาก ผ้าทอเกาะยอมีความงดงามกว่าผ้าทอใดๆ แต่แต่ถึงแม้จะเป็นลายที่ได้รับ พระราชทานชื่อจากพระมหากษัตริย์พระองค์ใดก็ตาม ชาวเกาะยอก็มีความภาคภูมิใจต่อลาย ผ้าทอลายนี้มาก เพราะทั้งสองพระองค์คือพระมหากษัตริย์ของปวงชนชาวไทยนั่นเอง

ในราวปี พ.ศ. 2482 กรมการเมืองสงขลาได้ขอครูทอผ้าชาวเขียงไห้จากจีนแผ่นดินใหญ่ จำนวน 2 คน ชื่อนายยี่ลุ่น และนายฟุดคิ่น มาให้ช่วยสอนการทอผ้าแก่ชาวเกาะยอที่วัดแหลมพ้อ หรือวัดหัวแหลม ตั้งแต่นั้นมางานหัตถกรรมทอผ้าของชาวเกาะยอจึงเป็นงานที่ผ่านเครื่องมือ ที่กระตุกมาจนถึงปัจจุบัน ผ้าทอเกาะยอได้ดำเนินมาระยะหนึ่งจนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงเริ่มซบเซาลงเนื่องจากผ้าทอต่างประเทศซึ่งมีคุณภาพดีกว่าเข้ามาได้รับความนิยมสูงกว่า ผ้าทอพื้นบ้าน หัตถกรรมทอผ้าของชาวเกาะยอจึงเกือบสูญหายไป แต่ยังมีกลุ่มชาวบ้านที่ยังคงมีความ มุ่งมั่นที่จะสืบสานและยึดอาชีพการทอผ้า และยังคงถ่ายทอดวิชาทอผ้าเกาะยอไปยังลูกหลาน กันอยู่ ตามคำบอกเล่าของตากริม สิ้นธุรัตน์ ที่ว่า

“...คนที่สอนตาทอผ้าคือ นายยี่ แสงอรุณ แก่เป็นลูกศิษย์ของครูชาวจีน เราไป เรียนกันที่โรงเรียนวัดแหลมพ้อ ตาจำได้ ถึงตาชอบเรียน ชอบทอผ้า ทอมาแต่เล็กๆ โน้น...”

(กริม สิ้นธุรัตน์, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2553)

จากการสัมภาษณ์ตากริม สิ้นธุรัตน์ ซึ่งปัจจุบันได้รับการยกย่องให้เป็นครูภูมิปัญญา ทางด้านการทอผ้าเกาะยอได้เล่าให้ฟังว่า ในสมัยก่อนที่ครูชาวจีนคือ นายยี่ลุ่น และนายฟุดคิ่น ได้ เดินทางเข้ามาสอนการทอผ้า นั้น ชาวตำบลเกาะยอให้ความสนใจและไปเรียนรู้เทคนิคการทอผ้าจาก ครูทั้งสองเป็นจำนวนมาก ซึ่งหนึ่งในจำนวนนั้นคือ นายยี่ แสงอรุณ ซึ่งในภายหลังได้เป็นผู้ถ่ายทอด ความรู้ด้านการทอผ้านี้ให้กับตากริม สิ้นธุรัตน์ นั่นเอง

การถ่ายทอดความรู้การทอผ้า ชาวเกาะยอได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยบิดา มารดา เคยทอผ้ามาก่อน หรืออาศัยอยู่ในชุมชนที่มีการทอผ้า การฝึกหัดของผู้เริ่มทอเริ่มเรียนรู้จาก บิดา มารดา ญาติพี่น้อง และได้รับการฝึกจากหัวหน้ากลุ่ม หรือนายจ้าง หลังจากนั้นจะใช้วิธีฝึกฝน

ตัวเอง จนสามารถประกอบอาชีพได้ ซึ่งมีทั้งประกอบเป็นอาชีพ หักและอาชีพเสริมซึ่งตากริมได้เล่าเสริมให้ฟังว่า

“...เมื่อก่อนพ่อแม่ตาก็เป็นช่างทอ ตาเองก็ชอบ เพราะเห็นพ่อแม่ทอผ้ากันมา ตาไปเรียนทอผ้ากับครูเค้ามาสอนที่วัดแหลมพ้อ พ่อแม่ก็ช่วย ตาก็ทอผ้ามาตั้งแต่เด็กๆ โตมาก็แต่งงานกับยายแจ่ม ก็เป็นช่างทอผ้าอีก แต่ลูกๆ ตา สามคนไม่มีใครทอผ้าสักคน ถ้าใครจะมาเรียนทอผ้ากับตา ตาก็เต็มใจสอนให้หมด เคยมีญี่ปุ่นมาขอเรียนมาอยู่ที่บ้านตานี้ เป็นเดือนๆ ตาสอนให้เค้าชอบ เก่งด้วย...”

(กริม สันธรัตน์, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2553)

ในยุคแรกๆ นี้ผ้าทอเกาะขอมที่มีการจัดจำหน่ายจะเป็นในลักษณะของผ้าผืนเกือบทั้งสิ้น ผู้บริโภคที่ซื้อไปส่วนใหญ่จะนำไปตัดเป็นเครื่องแต่งกาย ไว้สวมใส่ออกงานต่างๆ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสวยงาม และคุณภูมิฐาน ของผู้สวมใส่ และผ้าทอเกาะขอมนี้ยังเป็นของฝากของขวัญชั้นดีของผู้มาเยือน เมื่อได้มาเที่ยวจังหวัดสงขลา สิ่งแรกที่นึกถึงและต้องซื้อหาไปเป็นของฝากของขวัญแก่ผู้หลักผู้ใหญ่ นั่นก็คือ ผ้าทอเกาะขอม จากตำบลเกาะขอม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลานั้นเอง

แต่การหาซื้อผ้าทอเกาะขอมในสมัยก่อน ยังไม่สะดวกสบายเท่าปัจจุบัน ด้วยการคมนาคมที่ไม่สะดวก นักท่องเที่ยวจะต้องนั่งเรือ เพื่อจะมาถึงตำบลเกาะขอม หรือไม่ก็ต้องไปหาซื้อย้งร้านค้าผ้าพื้นเมืองในเมืองหาดใหญ่ ซึ่งก็มีไม่มากนัก ไม่ได้มีการเปิดจำหน่ายสินค้าที่ระลึกกันอย่างแพร่หลายเหมือนในปัจจุบัน ผ้าทอเกาะขอมจึงเป็นผ้าที่ดูมีราคาสูง แล้วย่อยๆ เสื่อมความนิยมลงตามลำดับ ในเวลาต่อมา

2. ยุคกลางการวิวัฒนาการของผลิตภัณฑ์และการจัดจำหน่าย

เมื่อผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะขอมค่อยๆ ลดความนิยมลงทำให้กลุ่มชาวบ้านที่ยึดการประกอบอาชีพการทอผ้าเพื่อการจำหน่ายต่างก็ได้รับความเดือดร้อนผ้าทอเกาะขอมมียอดจำหน่ายลดลงจนกระทั่งถึงประมาณปี พ.ศ. 2516 คุณหญิงชื่นจิตต์ สุขุม นายกสมาคมนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ ได้เข้ามาช่วยผลักดันทั้งทางด้านเทคนิคการย้อม การทอ รวมทั้งการขยายตลาด กิจการผ้าทอพื้นบ้านแห่งนี้กลับฟื้นคืนมาอีกครั้งหนึ่งและกลายเป็น

หัตถกรรมที่มีชื่อเสียงและได้รับการสืบทอดต่อกันมา (ชุกดา จิตพิทักษ์ และทัศนีย์ พิภูล, 2542: 47) ซึ่งสอดคล้องกันกับคำบอกเล่าของชาวบ้านที่ตำบลเกาะยอ

“...เมื่อตอนนั้น ป้าเปรมเป็นคนริเริ่ม เพราะท่านเป็นคนสงขลา ท่านถามว่าผ้าทอเกาะยอหายไปไหน ท่านรู้จัก น่าจะส่งเสริมให้เป็นสินค้าเด่นของสงขลา ที่นี้คุณหญิงชื่นจิตต์ ก็เลยเข้ามาตรงนี้ มาให้ความช่วยเหลือ มาเอาผ้าไปขายที่โรงแรมของท่าน ทำให้คนกลับมารู้จักผ้าเกาะยอ และหันมานิยมกันอีกครั้ง...”

(อรชุน ลิมเสวีตระกูล, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2554)

และจากคำบอกเล่าของนายอรชุน ลิมเสวีตระกูล ทำให้ทราบว่า ช่วงระยะเวลาหลังจากที่ผ้าทอเกาะยอได้เสื่อมความนิยมไปช่วงหนึ่ง พณ.ท่าน พล.เอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งท่านเป็นคนสงขลาโดยกำเนิดเมื่อครั้งที่ท่านได้เดินทางมาประกอบภารกิจที่สงขลา ท่านได้ปรารถถึงผ้าทอเกาะยอ ว่าให้ช่วยกันส่งเสริม สนับสนุนผ้าทอเกาะยอให้กลับมามีชื่อเสียงและให้เป็นที่นิยมอีกครั้งหนึ่ง ทำให้คุณหญิงชื่นจิตต์ สุขุม ได้น้อมรับและยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ โดยการแนะนำเทคนิคต่างๆ ในการผลิต และส่งเสริมการให้ความรู้กับชาวเกาะยอ อีกทั้งยังรับซื้อผ้าทอเกาะยอจากชาวบ้านแล้วนำไปจำหน่ายยังโรงแรมของท่านคือ โรงแรมมณฑา และยังจัดให้มีงานราตรีผ้าทอเกาะยอ เพื่อเป็นการชักนำให้ บุคคลในวงสังคมเมืองหาดใหญ่ และบุคคลทั่วไป หันมาสวมใส่เสื้อผ้าที่ตัดและต่อจากผ้าทอเกาะยอมากขึ้นตั้งแต่นั้นมา

ปลายปี พ.ศ. 2531 หลังการเปิดใช้สะพานติณสูลานนท์ อุตสาหกรรมการทอผ้าในเกาะยอค่อยๆ ชบเซาลงอีกครั้งหนึ่ง เพราะการคมนาคมที่สะดวกขึ้น และการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในการประกอบอาชีพของชาวเกาะยอ คนรุ่นหนุ่มสาวได้หันไปประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม หรือเป็นบริกรตามร้านอาหาร ซึ่งเปิดขึ้นมากมายบนเกาะยอ มีการเปิดร้านค้าผ้าทอจากโรงงานที่มีความละม้ายคล้ายคลึงกับผ้าทอเกาะยอ แต่มีราคาถูกกว่าผ้าทอเกาะยอ จึงเป็นที่นิยมของผู้ซื้อ ผ้าเกาะยอขายได้น้อยลง เป็นเหตุให้ผู้ประกอบอาชีพทอผ้าลดน้อยลง รวมทั้งมีผู้ที่มีความสามารถในการเตรียมเส้นยืนหรือเก็บดอกและลายลดจำนวนลง

หลังวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศในปี พ.ศ.2540 ระบบเศรษฐกิจเกิดความผันผวนทางเศรษฐกิจภาวะชบเซาของผ้าทอเกาะยอเกิดขึ้นอีกครั้ง นักท่องเที่ยวลดน้อยลง ประชาชนรัดเข็มขัดไม่ออกมาซื้อหาใช้ขายสินค้าฟุ่มเฟือย ส่งผลกระทบต่อผู้ผลิต และผู้ค้าผ้าทอเกาะยออย่างยิ่ง และในระบายนั้เองรัฐบาลได้รณรงค์ให้ข้าราชการและบุคคลทั่วไปใช้ผ้าไทย เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการ

ฟื้นฟูเศรษฐกิจ โดยจังหวัดสงขลาได้รณรงค์ให้บุคลากรและข้าราชการในหน่วยงานต่างๆ จึงหันมาให้ความสนใจผ้าทอเกาะยอ ได้มีการกำหนดวันทำงานในหนึ่งสัปดาห์ให้มีการแต่งกายด้วยชุดผ้าไทยประจำถิ่นของตน ทำให้ในขณะนั้นจากสภาพที่ซบเซา ผ้าทอเกาะยอก็กลับมากระเตื้องอีกครั้ง ประกอบกับภาครัฐได้ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว ไทยเที่ยวไทยนักท่องเที่ยวก็ค่อยๆ เดินทางมาเที่ยวกันมากขึ้น ผลพวงที่ได้คือนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวจังหวัดสงขลาได้ซื้อหาผ้าทอเกาะยอเป็นที่ระลึกเพิ่มขึ้น แต่ตั้งแต่นั้นมาผ้าเกาะยอก็ค่อยๆ กลับมาได้รับความนิยมขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง แต่กระนั้นแล้ว ผ้าทอเกาะยอ ก็ยังจัดว่า เป็นสินค้าที่หาซื้อได้เฉพาะท้องถิ่น ยังไม่สามารถที่จะขยายวงของการจัดจำหน่ายให้กว้างออกไปยังภูมิภาคอื่นๆ ได้ทั่วถึง

และในช่วงเวลานี้ ชาวบ้านช่างทอผ้าทั้งหลายก็ได้หันกลับมาให้ความสำคัญกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ศึกษาค้นคว้า และขอคำแนะนำจากหน่วยงาน ต่างๆ ในการพัฒนาตัวผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอให้ทันสมัยขึ้น และให้เกิดความหลากหลายแต่ยังคงเอกลักษณ์ความเป็นผ้าทอเกาะยออยู่ จึงมีหลายภาคส่วนเข้ามาฝึกอบรมและให้คำแนะนำชาวบ้านในการผลิตผ้าทอเกาะยอ ซึ่งจะกล่าวได้ว่า ยุคกลางนี้จะเป็นยุคของการพัฒนาตัวผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอให้มีคุณภาพและมีความร่วมสมัย มากยิ่งขึ้น แต่ยังคงความดั้งเดิมของผ้าทอเกาะยออยู่ ต่อไป

2.1 กรรมวิธีการทอผ้าเกาะยอ

กรรมวิธีการทอผ้าทอเกาะยอสรุปได้ว่าการทอผ้าทอเกาะยอ ประกอบด้วยวัตถุดิบ เครื่องมือและอุปกรณ์ในการทอดังต่อไปนี้ (ชูดา จิตพิทักษ์ และทัศนีย์ พิกุล, 2542 : 4707-4708)

2.1.1 วัตถุดิบ สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกฝ้ายชนิดสีขาวและสีงาช้างใช้ในการทอผ้า แต่ปัจจุบันชาวบ้านไม่นิยมปลูกฝ้ายปัจจุบันจึงนิยมซื้อวัสดุสำเร็จรูปพวกเส้นใยสังเคราะห์ จากประเทศญี่ปุ่นและอิตาลี ชาวบ้านเรียกว่า “เส้นด้ายโทเร” ด้ายและไหมก็ยังคงเป็นวัสดุที่ใช้ในการทออยู่ แต่นิยมไหมเทียมเพราะคงทนถาวรกว่าและไม่ยุ่งยาก เส้นด้ายที่ใช้ในการทอผ้านี้ชาวบ้านเกาะยอสั่งซื้อกันในนามกลุ่มสหกรณ์ (สหกรณ์ทอผ้าจำกัดตั้งเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ.2524 เมื่อชาวบ้านซื้อด้ายสำเร็จมาแล้วจะนำมาปั่นหรือกรอเข้าหลอดได้เลย เพื่อเอาไว้ใช้เป็นสวดลายที่ต้องการแล้วจึงนำไปใส่ในฟืมภายหลัง

2.1.2 เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทอ ประกอบด้วย เครื่องมืออุปกรณ์ที่สำคัญๆ ดังนี้

1) อุปกรณ์การเตรียมด้าย ประกอบด้วยส่วนต่างๆ คือ ดอกหวง (หรือดอกสวิง) ไน หลอดคน (หรือลูกคน) รางคัน หลักคัน ฟืม ตะขอเกี่ยวด้าย (เบ็ดเข้าฟืม) เครื่องรองตอนเข้าฟืม ลูกหัด (หรือระหัด) เพื่อส่งด้ายเวลาทอ ไม้นัด มีไว้เพื่อกรอเข้าไม้ขัดด้ายหรือไม้ค้ำ และเครื่องม้วนด้าย

2) เครื่องทอผ้าหรือที่ ประกอบด้วยพืม (ฟินหวี) เขาหูก (ตะกอกหรือตระกรอ) กระจสวย รางกระจสวย ไม้แกนม้วนผ้า หลักม้วนผ้า กานเหยียบ (ดินเหยียบ) สวาทระตุก (เชือกดึง) ด้ายยืน หลอดด้ายพุ่ง ระหัดถักด้าย ผังและเครื่องมืออื่นๆ ที่แยกจากเครื่องทอผ้า มีในปั่นด้าย ใช้สำหรับปั่นด้ายเข้ากระจสวยและกงล้อปั่นด้าย ใช้สำหรับปั่นด้ายยืนเข้าระหัดถักด้าย

“...พวกเส้นใยต่างๆ ก่อนที่เราจะทอเราก็ต้องจัดเตรียมให้พร้อม เลือกก่อนว่า จะทอสีอะไร เป็นลายอะไร ต้องคิดและจินตนาการ ถ้าไม่มีลูกค้ามาสั่งให้ทอเฉพาะ สีที่ต้องการ เราก็จะทอตามสมัยนิยม อย่างมีช่วงที่ค่านิยมผ้าเหลือง เราก็จะทอผ้า สีเหลือง ลายต่างๆ กัน ไป ช่วงนี้สีชมพู เราก็จะทอสีชมพูลายต่างๆ เพราะลูกค้าถามหากันมา เราก็ต้องตามข่าวด้วย เพราะการเตรียมด้ายแต่ละครั้งใช้เวลาเป็นครึ่งวัน ถ้ากลุ่มร่วมไทรเรานี้ ใครจะยกก็ใหม่ เราก็จะมาช่วยกัน แต่บางกลุ่มเค้าจ้างคนให้ยกให้ ก็แล้วแต่กัน ไป...”

(จกกลณี สุวรรณพรรค, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2553)

2.1.3 ขั้นตอนของการทอผ้า ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆดังนี้

1) การเตรียมเส้นยืน ประกอบด้วยกรรมวิธีต่างๆ คือ ก่อนจะทอผ้าช่างจะต้องนำด้ายริ้วที่เป็นเจ็ด (ใจ) ซึ่งซื้อมาจากตลาดไปกรอเข้าเสียดก่อน เสาทอหวีง (ดอกหวีง) ระหว่างการกรอต้องหมั่นตรวจดูด้วยว่าเส้นด้ายสม่ำเสมอดี ไม่มีรอยคอดที่จะทำให้ขาดเร็ว ไม่มีปมปมซึ่งจะเป็นอุปสรรคในการทอ ถ้ามีต้องเอาออกและต่อให้เรียบร้อยก่อน

เมื่อช่างทอกรอด้ายเข้าหลอดแล้ว จะนำไปใส่ในเครื่องเดินด้ายเพื่อทำด้ายคันหรือด้ายวิ่งซึ่งมีราวสำหรับบรรจุหลอดด้ายทำด้วยไม้ไผ่หรือท่อน้ำพลาสติก แต่ละท่อนยาวประมาณ 8 นิ้ว แล้วดึงด้ายมาสู่รางคันซึ่งมีลักษณะเป็นแคร์ยาว ปลาย 2 ข้างห่างกัน 5 หลา แกนไม้ที่อยู่ริมแคร์ทั้งสองข้างละ 19 แกน การคันด้ายนี้คือ การสาวด้ายยืนนั่นเองจะทอผ้าหน้ากว้างเท่าไร ใช้จำนวนด้านกี่เส้น ต้องคำนวณดูเสียก่อน เมื่อคำนวณจำนวนด้ายยืนแล้วช่างจะใส่หลอดกรอด้ายไว้ที่ราวบรรจุหลอดด้ายเท่ากับจำนวนเส้นด้ายที่คิดคำนวณไว้ แล้วสาวออกมาพร้อมๆ กันคือดึงมาสู่รางคัน พันด้ายใส่ในแกนซ้าย-ขวา ของรางคันจะใส่กี่แกนขึ้นอยู่กับว่าช่างทอต้องการทอผ้ายาวกี่หลา เมื่อคันด้ายเรียบร้อยแล้วก็จะปลดเอาด้ายออกมาจากแคร์แล้วขมวดให้เป็นลูกโซ่เพื่อป้องกันมิให้เส้นด้ายยุ่ง แล้วแยกเป็นกลุ่มเพื่อนำไปใส่ในพืมภายหลัง เมื่อสอดด้ายเข้าพืมเสร็จแล้วก็นำไปซึ่งบนก็สำหรับเก็บตะกอกหรือร้อยตะกอกต่อไป โดยที่ตอนนี้ช่างจะหวีด้ายให้เรียบร้อย

แล้วสวมใส่เสมอกัน หวีนั้นทำจากใยตาล (เส้นใยส่วนกาบของตาล) ทบเรียงซ้อนกันประมาณ 3-4 แถวเหมือนกับแปรงเส้นด้ายขณะทออยู่เสมอ

2) การเตรียมเส้นพุ่ง เริ่มจากการที่ช่างทอกรอด้วยที่จะใช้เป็นด้ายพุ่งเข้ากระสวย แล้วนำกระสวยด้ายแต่ละสีไปใส่ในรางกระสวย (หรือกรอบกระสวย)

3) ลำดับขั้นการทอในกี่กระทก

ขั้นที่ 1 สับตะกอให้ด้ายยื่นแยกออกจากกัน โดยมีที่เหยียบอยู่ข้างล่าง (ใช้เท้าเหยียบ) เป็นการเปิดช่องว่างสำหรับให้ “ด้ายพุ่ง” ผ่านเข้าไปได้

ขั้นที่ 2 ใช้มือพุ่งกระสวยด้ายพุ่งให้สอดไปตามหว่างด้าย โดยมีช่องลอดกระสวยซึ่งทำด้วยไม้

ขั้นที่ 3 ปลดอยเท้าที่เหยียบเครื่องบังคับตะกอเพื่อให้ด้ายพุ่งรวมเป็นหมูเดียวกันตามเดิม กระแทกพื้นหวีโดยแรง พื้นหวีจะพาด้วยพุ่งให้เข้ามาชิดกันเป็นเส้นตรง

ขั้นที่ 4 เหยียบที่บังคับตะกออีกครั้งหนึ่ง ซึ่งตรงกันข้ามกับขั้นที่ 1 กระแทกโดยแรงอีกครั้งหนึ่ง จึงพุ่งด้วยเส้นที่ 2 จะทำให้ได้ผ้าเนื้อแน่นขึ้น

การกระแทกพื้นหวีอย่างแรงหรือเบา มีผลต่อความยาวของผ้าที่ทอได้และทำให้ผ้าเนื้อแน่นหนาหรือบางได้ ช่างทอบางคนทีกระแทกพื้นหวีแรงจะมีอัตราการทอผ้าประมาณ 4-5 หลาต่อวัน ในขณะที่ถ้ากระแทกพื้นหวีแต่เบาบางจะทอได้ถึง 6-7 หลาต่อวัน ดังนั้นคุณภาพและราคาของผ้าจึงต่างกัน เพราะการทอด้วย

2.2 วัสดุและอุปกรณ์การทอผ้าเกาะยอ

การทอผ้าทอเกาะยอจะต้องอาศัยวัสดุและอุปกรณ์หลายอย่าง วัสดุและอุปกรณ์ที่สำคัญๆ ในการทอผ้าเกาะยอได้แก่ เส้นด้ายและสีย้อมเส้นด้าย อุปกรณ์เตรียมเส้นด้าย และเครื่องทอผ้า (กี่)

2.2.1 เส้นด้ายและสีย้อมเส้นด้าย

เส้นด้ายเป็นวัสดุที่สำคัญที่สุดในการทอผ้า เนื่องจากผ้าแต่ละผืนเกิดขึ้นจากการนำเส้นด้ายมาทอเข้าด้วยกัน การทอผ้าทอเกาะยอในอดีตเมื่อหลายร้อยปีมาแล้วใช้เส้นด้ายที่ทำจากเมล็ดฝ้าย ต่อมาภายหลังจึงมีการใช้เส้นด้ายที่ทำจากวัสดุอย่างอื่นและเส้นด้ายใยสังเคราะห์

ส่วนสีที่ใช้ในการย้อมสีเส้นด้ายให้เป็นสีต่างๆ สำหรับใช้ทอผ้าทอเกาะยอนั้น แต่เดิมชาวบ้านนิยมใช้ส่วนต่างๆ ของพืชที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาย้อมสีเส้นด้าย เช่น การใช้แก่นขนุน ย้อมให้เป็นสีเหลือง การใช้เปลือกมังคุดย้อมให้เป็นสีม่วงเป็นต้น แต่เนื่องจากการย้อมสีเส้นด้ายในอดีตนั้นจะใช้กรรมวิธีแบบพื้นบ้าน ซึ่งมีความยุ่งยากในการเตรียมวัสดุพอสมควรและสีที่ย้อม

มักจะขาดความคงทน สีสดง่าย ประกอบกับในปัจจุบันมีการสั่งซื้อเส้นด้ายสำเร็จรูปมาจากแหล่งต่างๆ ชาวบ้านจึงเลิกย้อมสีเส้นด้ายด้วยตนเอง แต่จะสั่งซื้อเส้นด้ายสีเข้ามาใช้ในการทอผ้าทอเกาะยอ ส่วนของการย้อมสีผ้าได้มีการศึกษาค้นคว้า และส่งเสริมให้ใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ และกรรมวิธีใหม่ๆ เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ตามคำบอกเล่าของสมาชิกกลุ่มทอผ้าท่านหนึ่ง

“...เรื่องย้อมสีนี้มีช่วงนั้นสัก 4-5 ปีมาแล้ว มีการมาส่งเสริมให้ย้อมสีเส้นด้าย แต่ด้วยสิทธิธรรมชาติ สวยมาก ลูกค้าก็ชอบขายได้ราคาด้วย แต่มันมีกรรมวิธียุ่งยาก เค้าก็ไม่ค่อยจะทำกันมันก็เสียโอกาสไป...”

(ยมนา สิ้นสุรัตน์, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2553)

2.2.2 อุปกรณ์เตรียมเส้นด้าย

อุปกรณ์เตรียมเส้นด้าย เป็นอุปกรณ์สำหรับเตรียมเส้นด้ายเพื่อการทอผ้าทอเกาะยอ อุปกรณ์เตรียมเส้นด้ายประกอบด้วยอุปกรณ์ต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ดอกสวิง (ดอกหวิง) ไนกรอ เส้นด้าย หลอดคั่น (ลูกคั่น) รางคั่น หลักคั่น ตะขอเกี่ยว (เบ็ดเข้าฟืม) ระหัด (ลูกหัด) และไม้ขัดเส้นด้าย (ไม้ค้ำ)

2.2.3 เครื่องทอผ้า (กี่)

เครื่องทอผ้า (กี่) เป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับทอผ้าทอเกาะยอ เครื่องทอผ้าประกอบด้วยส่วนต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ฟืม (พินหวี) เขาหูก (ตะกอหรือตระกรอ) กระสวย ไม้แกน ม้วนผ้า คานเหยียบ (ตีนเหยียบ) สายกระดูก (เชือกคิง) หลอดเส้นด้ายยืน หลอดเส้นด้ายพุ่ง ที่นั่ง คานทอ และฝัງ

ในการทอผ้าทอเกาะยอส่วนประกอบไปด้วยส่วนประกอบต่างๆ มากมายซึ่งในการจัดเตรียมอุปกรณ์แต่ละครั้งใช้ความยุ่งยากและความชำนาญเป็นพิเศษ เพราะอุปกรณ์แต่ละชนิดมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันจะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งเสียไม่ได้ และโดยเฉพาะเส้นใยที่ใช้ในการทอผ้า ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญผ้าทอจะทอสำเร็จออกมาสวยงามมากน้อยเพียงใด เส้นใยก็มีส่วนสำคัญเช่นกัน และจากการสัมภาษณ์กลุ่มทอผ้าต่างๆ ทำให้ทราบว่า ณ ปัจจุบันได้มีการพัฒนาการใช้เส้นใยต่างๆ ที่มีความสวยงามขึ้นตามลำดับ

“...ปัจจุบันนี้การทอผ้าเกาะยอกก็ต้องมีการพัฒนากันไป อย่าหยุดนิ่ง เช่นเมื่อก่อนหน้า เส้นใยที่ทอจะใช้ไหมประดิษฐ์ มันก็สวย ราคาที่ถูกลงกว่า ทอได้เยอะกว่า แต่ผู้บริโภคเค้าก็เบื่อแล้ว เราได้รับการส่งเสริมจากอุตสาหกรรม เค้ามาแนะให้หาเส้นใยใหม่ๆ เลยตอนนี้ก็หันมาใช้เส้นฝ้ายแท้ ที่ผ่านกระบวนการ เมอร์ซีไลต์ ให้เส้นมันเงางามมันสวย ทอแล้วยังกะเส้นไหมเลย สวยมาก แต่ก็นั่นละราคามันก็สูงกว่าเยอะ จากขายหลาละ 160 บาท ก็ต้องเป็นหลาละ 250 ถึงจะอยู่ได้ แต่ช่วงทอเค้าก็ไม่ค่อยชอบเท่าไร เพราะเส้นมันเล็ก เค้าต้องใช้เวลาในการทอนานกว่าเดิม ค่าแรงก็เท่าเดิม...”

(สมหมาย พงศ์พฤกษ์, สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2554)

“...เส้นใยเมอร์ซีไลต์ ก็เป็นเส้นฝ้ายแท้ และสวยมากก็ต้องสั่งเส้นใยมาจากโรงงานที่กรุงเทพ แต่ทอออกมาแล้วสวยจริงๆ สวมใส่ก็สบาย เพราะมีเนื้อที่บางกว่า รักษาได้ง่ายกว่า ขายได้ราคาดีกว่า ลูกค้าเค้าก็เข้าใจ บางคนเค้าก็ถามว่าทำไมราคาแพงกว่าเยอะ เราก็อธิบายกันไปว่า มันเป็นเส้นใยแบบไหน คุณสมบัติมันดีอย่างไร เค้าก็ยอมรับกันได้ ก็แล้วแต่จะเลือกซื้อกันไป เส้นแบบเก่าเราก็คงขายกันอยู่เลือกได้ตามความสมัครใจ เพราะบางคนเค้าก็ว่า แบบเก่า ใหม่ประดิษฐ์ดีกว่า เรายังไม่ทำอะไรเพราะเรายังมีขายกันอยู่...”

(อรชุน ลิ้มเสรีตระกูล, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2554)

จะเห็นได้ว่านอกจากจะยังคงรักษารูปแบบการทอผ้าแบบเดิมๆ อยู่แล้ว ผู้ผลิตผ้าทอต่างๆ และภาครัฐก็ให้การสนับสนุนในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้สวยงามและมีมูลค่ายิ่งขึ้นไป

2.3 ลายผ้าทอเกาะยอก

ผ้าทอเกาะยอกเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวบ้านตำบลเกาะยอก ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผ้าที่มีลายต่างๆ สวยงาม และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยผ่านเทคนิคการทอของแต่ละคนจนเกิดเป็นลายต่างๆ หลักใหญ่ของการทอผ้าเกาะยอกคือการนำเส้นด้ายมาขัดกันเป็นลายต่างๆ โดยชิงเส้นด้ายกลุ่มหนึ่งเป็นหลักเรียกว่า เส้นยืน แล้วใช้เส้นด้ายอีกเส้นหนึ่งเรียกว่า เส้นพุ่งสอดตามขวางของเส้นยืน เมื่อสอดประสานหรือขัดกันแล้วเกิดลายต่างๆ ตามต้องการผ้าทอเกาะยอก บางลายผู้ทอจะคิดหาวิธีสอดเส้นด้ายและสอดสีสลับกันไป บางวิธีก็จะจับผูกและมัดเป็นช่องๆ หรืออาจจะยกเส้นด้ายที่ทอเป็นระยะๆ ทำให้เกิดลายผ้าที่สวยงามได้เช่นเดียวกัน แต่ทั้งนี้ผู้ทอต้อง

สามารถจดจำลายที่คิดประดิษฐ์ขึ้นมาได้ ถึงแม้ว่าแต่ละลายจะมีความยุ่งยากซับซ้อน ผู้ทอก็สามารถนำมาประสานกันได้อย่างเหมาะสม งดงาม ซึ่งแสดงถึงศิลปะภูมิปัญญาและความสามารถของชาวเกาะอย่างแท้จริง

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การทอผ้าเกาะยอได้มีวิวัฒนาการทางลายผ้ามาเป็นลำดับ โดยได้มีการจำแนกลายผ้าทอเกาะยอได้เป็น 2 แบบ คือ ลายผ้าทอเกาะยอแบบดั้งเดิม และลายผ้าทอเกาะยอแบบปัจจุบัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.3.1 ลายผ้าทอเกาะยอแบบดั้งเดิม ลายผ้าทอเกาะยอแบบดั้งเดิมหรือลายเก่าบางลายขาดการสืบทอดและลายยังคงมีการสืบทอดและได้รับความนิยมอยู่ในปัจจุบัน และลายผ้าดั้งเดิมนี้อย่างมีการจำแนกออกเป็น 2 ชนิดด้วยกันอีกคือ ลายผ้าทอเกาะยอแบบดั้งเดิมที่เลิกทอไปแล้ว กับ ลายผ้าทอเกาะยอแบบดั้งเดิมที่ยังคงมีการทอกันอยู่

1) ลายผ้าทอเกาะยอแบบดั้งเดิมที่เลิกทอแล้ว ได้แก่ ลายผ้าทอเกาะยอที่เป็นลายเก่าแก่หรือลายดั้งเดิมบางลาย ไม่มีการสืบทอดต่อกันมาสู่คนรุ่นหลัง ดังนั้นเมื่อผู้คิดค้นลายได้เสียชีวิตลง ภูมิปัญญาเหล่านั้นก็สูญหายไปด้วย ลายต่างๆ เหล่านี้ เช่น ลายพญาครุฑ ลายหน้่านาง ลายดอกโบตั๋น ลายเรือวัลย์ ลายดอกล้อม ลายดอกกรัก ลายคืบเต่า ลายเข็มทอง ลายครุฑล้อม เป็นต้น

2) ลายผ้าทอเกาะยอแบบดั้งเดิมที่ยังคงนิยมทอกันอยู่ เป็นลายที่มีมาแต่ดั้งเดิมที่ยังคงเป็นที่นิยมและได้รับการสืบทอดต่อกันมา เช่น ลายราชวัตร ลายราชวัตรก้านแย่ง ลายมะลิ ก้านต่อดอก ลายชกกริช ลายสมุกหรือลายโกเถียม ลายตะเครียะ ลายก้านแย่ง ลายดอกพิกุลล้อม ลายข้าวหลามตัด ลายดอกพิกุลชกกริช ลายลูกแก้วประยุกต์ ลายพิกุลต่อดอก เป็นต้น

2.3.2 ลายผ้าทอเกาะยอในปัจจุบัน ลายผ้าทอที่มีการทอจำหน่ายอยู่ในปัจจุบันจะเป็นลายที่ได้รับความนิยมทอกันและได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นกันมา รวมไปถึง ลวดลายที่ได้มีการคิดค้นกันขึ้นมาใหม่ โดยช่างทอได้พยายามคิดค้นกันขึ้นมาไม่ได้ขาด บางลายเป็นการประยุกต์เอาลายผ้าเก่า มาดัดแปลงใหม่ให้มีความสวยงามยิ่งขึ้นและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวยิ่งขึ้น อาทิเช่น ลายลูกสน ลายดอกพิกุล ลายดอกโคม ลายพิกุลล้อมประยุกต์ ลายดอกจันทน์ ลายสอง สายลิเหลียม ลายดอกชุก ลายผกากรองดอกใหญ่ ลายลูกแก้ว ลายสามหน้่ง ลายลูกโซ่ ลายหก ลายจันทร์หอม ลายก้างปลา เป็นต้น

2.4 การรวมกลุ่มการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอ

หลังจากเลิกจากการร่วมกลุ่มสหกรณ์แล้วชาวบ้านก็หันมาดำเนินการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มของตัวเอง จากจุดนี้เองทำให้มีการกำเนิดกลุ่มทอผ้าต่างๆ ขึ้นมามากมายหลายกลุ่มซึ่งต่างก็มีวิธีการดำเนินการของกลุ่มตนเองที่แตกต่างกันไป ดังนี้

ตาราง 3 รายชื่อกลุ่ม รูปแบบการดำเนินการ และผลิตภัณฑ์

ชื่อกลุ่ม	รูปแบบการดำเนินการ	ผลิตภัณฑ์
1. กลุ่มทอผ้าป่าลิม	ผลิตและจัดจำหน่ายเอง	ผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอ ลวดลายและสีสันท่างๆ
2. กลุ่มทอผ้าดอกพิกุล	ผลิตและจัดจำหน่ายเอง ผลิตเป็นลักษณะของการจ่ายค่าแรงในการทอ โดยสนับสนุนเรื่องเส้นใยและเงินทุนให้ช่างทอมารับวัสดุอุปกรณ์กับไปทอเองที่บ้าน และนำมาส่งรับค่าจ้างเป็นหลายๆ ละประมาณ 90 บาท และจัดจำหน่ายเอง	เป็นผ้าทอเกาะยอ ลวดลายและสีสันท่างๆ
3. กลุ่มทอผ้าร่มไทร	ผลิตและจัดจำหน่ายเอง โดยมีโรงเรียนในการทอและจัดจำหน่าย ผลิตภัณฑ์	ผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอ ลวดลายและสีสันท่างๆ และมีผลิตภัณฑ์อื่นๆ ผลิตและจำหน่ายอีกด้วย เช่น สมุดโน้ต กระเป๋า

ตาราง 3 รายชื่อกลุ่ม รูปแบบการดำเนินการ และผลิตภัณฑ์ (ต่อ)

ชื่อกลุ่ม	รูปแบบการดำเนินการ	ผลิตภัณฑ์
4. กลุ่มทอผ้าราชวดีแสงส่องหล้า	มีโรงเรือนในการทอผ้าเอง สมาชิกสามารถมาทอผ้าที่โรงเรือนได้	ผลิตภัณฑ์หลักจะเป็นผ้าทอเกาะยอลวดลายต่างๆ และมีการรับผลิตภัณฑ์อื่นๆ เช่น สมุดโน้ต กลองทิชชู กลองนามบัตร มากจากชาวบ้านที่มีการผลิต
5. กลุ่มแม่บ้านเกษตรทอผ้าเกาะยอ	มีโรงเรือนในการทอผ้าสมาชิกสามารถมาทอที่โรงเรือนหรือนำกลับไปทอที่บ้านก็ได้ อำนาจความสะดวกในเรื่องของการสั่งซื้อไหมมีจำหน่ายในราคาไม่แพง และสามารถแบ่งชำระเป็นงวดๆ ได้ เมื่อทอเสร็จแล้ว นำมาส่งที่กลุ่มจะรับซื้อไว้ เพื่อดำเนินการจัดจำหน่ายต่อไป และกลุ่มมีสถานที่จัดจำหน่ายเป็นของกลุ่มเอง	เป็นผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอลวดลายและสีสันต่างๆ และยังรวมไปถึงผลิตภัณฑ์อื่นๆ ได้แก่ เสื้อผ้าทอเกาะยอ สำเร็จรูป ดอกไม้จากผ้าทอเกาะยอ ผ้าขาวม้า ผ้าคลุมไหล่ สมุดบันทึก กระเป๋าผ้า กลองใส่ทิชชู กลองใส่นามบัตร หมอน และอื่นๆ

2.5 วิวัฒนาการของผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอ

จากการศึกษาการรวมกลุ่มทำให้ทราบว่า ณ ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอได้มีการแบ่งกลุ่มของผลิตภัณฑ์เป็นสองกลุ่ม คือ ผ้าทอเกาะยอ ที่มีลักษณะเป็นผืนผ้า โดยส่วนใหญ่จะเป็นการดำเนินการผลิตโดยกลุ่มทอผ้าเกาะยอ จากฝีมือของสมาชิกของกลุ่ม และ ผลิตภัณฑ์ที่นำผ้าทอเกาะยอมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ โดยการผลิตของผู้ผลิตอิสระ โดยมีการจำแนกดังนี้

2.5.1 ผลิตภัณฑ์จากกลุ่มทอผ้า

กลุ่มการทอผ้าต่างๆ ที่ยังมีการดำรงอยู่ในขณะนี้ ได้มีการพัฒนาตัวผลิตภัณฑ์ นั่นคือผ้าทอเกาะยอให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มตนเองอย่างชัดเจน และเพื่อเป็นทางเลือก

ให้แก่ผู้บริโภค ที่มีความสนใจในผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะขอม จากการศึกษาที่ผ่านมา สามารถรวบรวม ลักษณะของผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะขอมแยกตามกลุ่มทอผ้าได้ดังนี้

1) ผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะขอมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรผ้าทอเกาะขอม

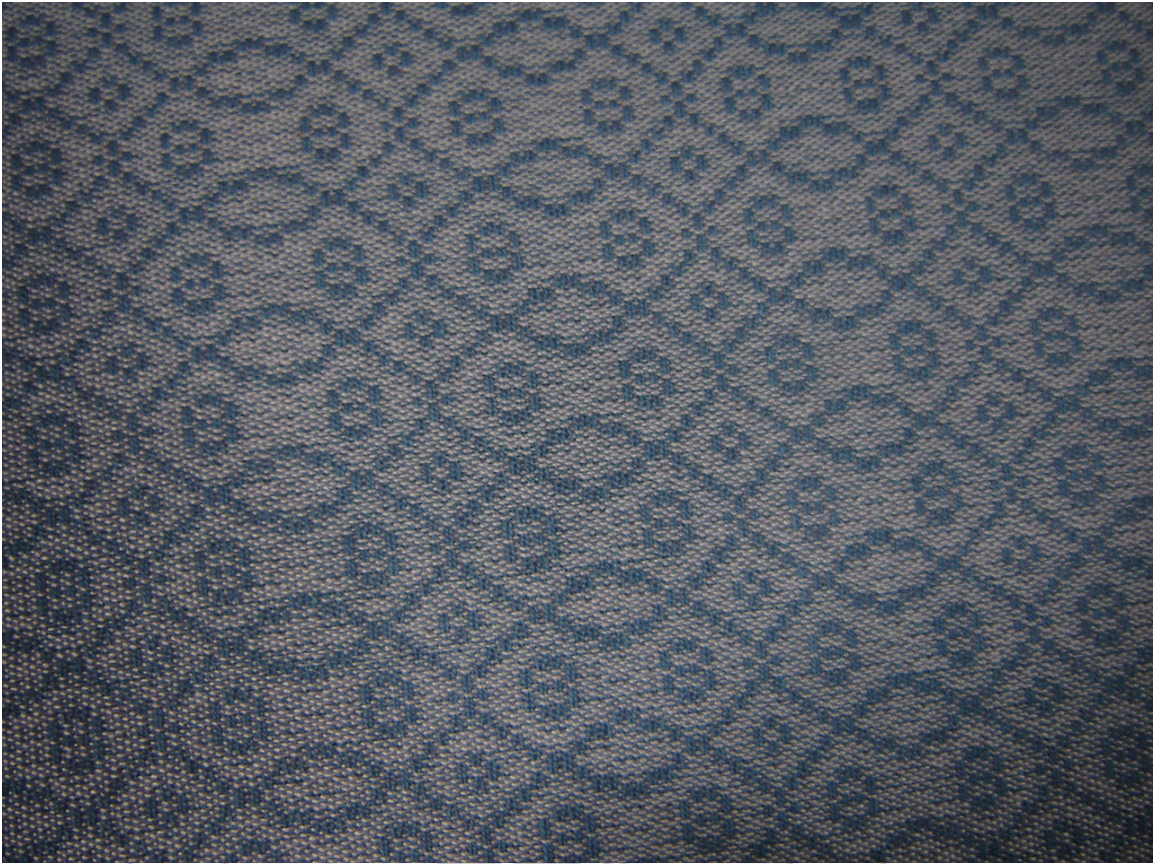
ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเกษตรกรผ้าทอเกาะขอมผลิตภัณฑ์หลักคือตัวของผ้าทอเกาะขอมเอง ซึ่งมีลายที่หลากหลาย ซึ่งได้รับการส่งเสริมพัฒนามาจากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา โดยคุณสมหมาย พงศ์พฤกษ์ ประธานกลุ่มทอผ้าเล่าให้ฟังว่า

“ทางกลุ่มของเราได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค 11 โดยท่านอาจารย์สุพรรณษา โพธิ์ประเสริฐ มาสอนลายผ้าให้ แต่ไม่ได้สอนเฉพาะกลุ่มนี้นะสอนให้กลับกลุ่มร่มไทร กลุ่มป่าลิ้ม ด้วย...”

(สมหมาย พงศ์พฤกษ์, สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2554)



ภาพ 3 ลายผ้าขอมประกาย ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทอผ้าเกาะขอม



ภาพ 4 ลายผ้าโพธิ์พิกุล ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทอผ้าเกาะยอ

“...ลายโพธิ์พิกุลนี้ ตั้งชื่อเอง เพราะเห็นว่า ที่ศูนย์สามวัย ตำบลเกาะยอ ตอนนั้นมีต้นพิกุลใหญ่อยู่ และลายนี้ ก็ได้อาจารย์สุพรรณษา ท่านนามสกุล โพธิ์ประเสริฐ มาเป็นผู้สอนให้ ก็เลยตั้งชื่อลายเพื่อเป็นอนุสรณ์ แก่อาจารย์ท่านด้วย ก็เลย ใช้ชื่อว่า ลายโพธิ์พิกุล...”

(สัมภาษณ์ พงศ์พฤกษ์, สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2554)

และนอกจากนี้ ทางกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทอผ้าเกาะยอ ยังได้รับพระกรุณาธิคุณจาก พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกร สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จมาเยี่ยมชม ณ ที่ทำการกลุ่มฯ เมื่อปี 2552 และพร้อมกันนี้ ทางกลุ่มได้จัดถวายผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอ และทรงประทานของที่ระลึกให้แก่ประธานกลุ่ม ซึ่ง ยังความซาบซึ้งแก่สมาชิกของกลุ่ม และชาวบ้านในพื้นที่เป็นอย่างมาก



ภาพ 5 พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จมาเยี่ยมชม ณ ที่ทำการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ทอผ้าเกาะยอ เมื่อปี พ.ศ. 2552

2) ผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอของกลุ่มป้าลิม

จากการสัมภาษณ์พูดคุยกับป้าลิม ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งกลุ่มทอผ้าป้าลิม ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ขณะนี้ทางกลุ่มป้าลิมเองไม่ได้มีโรงเรียนในการทอผ้าของสมาชิกแล้ว เนื่องจากสมาชิกหรือช่างทอส่วนใหญ่จะเป็นแม่บ้านและพอใจที่จะกลับไปทอผ้ายังบ้านพักของตนเองมากกว่า เพราะจะได้ทำกิจกรรมงานบ้านไปโดยไม่ต้องกังวลเรื่องเวลาในแต่ละวัน และที่สำคัญ พื้นที่ในการจัดตั้งโรงเรียนทอผ้า ก็จำกัด จึงดำเนินการเป็นในลักษณะ สนับสนุนวัสดุในการทอผ้าและจ่ายเป็นค่าแรง และจัดจำหน่ายวัสดุในการทอผ้าในราคาข่อมเยา และรับซื้อผ้าจากช่างทอผ้า โดยผลิตภัณฑ์

ส่วนใหญ่จะเป็นผ้าทอชนิดผืนลวดลายต่างๆ สีเส้นต่างๆ เพื่อมาจัดจำหน่ายที่ร้านค้าของกลุ่ม ซึ่งตั้งอยู่ ณ บริเวณตลาดเกาะขอม หมู่ 3

“...ของป่าไม่มีโรงเรือนแล้ว เพราะช่างทอเค้าไม่สะดวกจะมาทอรวมกัน เค้าชอบจะทออยู่กับบ้านจะได้ทำงานบ้านได้ หุงหาอาหาร เลี้ยงลูกไปด้วยได้ ตอนนี้นะ ใครทอก็เอามาขายป่า ป่าก็รับไว้มาขายที่ร้านที่ตลาดนี้ แล้วตอนนี้ลูกสาวป่าก็ไปเปิดร้านอีกร้านด้วย...”

(ลิ้ม สงเคราะห์, สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2554)

3) ผลผลิตผ้าทอเกาะขอมของกลุ่มร่มไทร

การดำเนินงานของกลุ่มทอผ้าร่มไทร ได้รับการสนับสนุนจากสมาคมสตรีนักธุรกิจแห่งประเทศไทย และ มหาวิทยาลัยมหาดไทย ทั้งในด้านของการสนับสนุนเงินทุน สถานที่จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และด้านการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ขึ้นมาเสมอ และทางกลุ่ม นอกจากที่สมาชิกในกลุ่มจะดำเนินการทอผ้าเกาะขอมเป็นผลิตภัณฑ์หลักแล้ว ยังมีการส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่ม ร่วมผลิตผลิตภัณฑ์สินค้าชนิดอื่นๆ ออกมาจำหน่ายด้วย เช่น การทำกระเป๋าใส่สตางค์ ขนาดเล็ก กรอบรูปถ่าย ปกใบปริญญาบัตร ของมหาวิทยาลัยมหาดไทย กระเป๋าเป้ผ้าทอเกาะขอม ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ได้มีการออกแบบออกมา

“...กลุ่มเรานอกจากตากริ้มเป็นครุภูมิปัญญาแล้ว ยังได้ทำอาจารย์ประดิษฐ์ ดิษยศรีนทร์ เป็นผู้สนับสนุนด้วย ของ มหาวิทยาลัยมหาดไทย ท่านก็ช่วยทุกอย่างนะ อย่างโรงเรือนที่เห็นนี้ ท่านก็ให้ทุนมา สนับสนุนให้ทางกลุ่มได้มีการดำเนินงานที่ก้าวหน้า น้ำเองก็สรรหารูปแบบสินค้าเอามาให้สมาชิกได้ผลิตกันจะได้มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น...”

(ยมนา สิ้นธุรัตน์, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2553)

4) ผลผลิตผ้าทอเกาะขอมของกลุ่มราชวัตรแสงส่องหล้าที่ 1

กลุ่มราชวัตรแสงส่องหล้าที่ 1 ก็เป็นอีกกลุ่มที่มีการผลิตผ้าทอเกาะขอมออกมาจำหน่าย โดยผลิตภัณฑ์ของทางกลุ่ม ส่วนใหญ่จะเป็นผ้าผืน ที่มีสีเส้นและลวดลายต่างๆ กันออกไปแล้วแต่ช่างทอจะทอออกมา โดยส่วนใหญ่ทางกลุ่มจะได้รับการสั่งทอจากหน่วยงานต่างๆ และ

นอกจากนี้ทางกลุ่มได้สนับสนุน ผู้ผลิตอิสระที่มีการผลิต ผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอเป็นสินค้าอื่นๆ ให้นำมาจำหน่าย ที่ศูนย์จำหน่ายของกลุ่ม เช่น สมุดโน้ต สมุดบันทึก กล่องใส่นามบัตร เป็นต้น

5) ผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอของกลุ่มดอกพิกุล

จากการสัมภาษณ์ยายเหื่อง ไชยบุพผา ซึ่งเป็นผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มดอกพิกุล มาตั้งแต่ต้น ทราบว่าการดำเนินงานกลุ่ม ณ ปัจจุบันนี้ ทางกลุ่มได้จัดให้อยู่ในระบบการจ้างแรงงาน ช่างทอให้ทอผ้าเกาะยอและให้ค่าจ้างเป็นจำนวนหลา ส่วนวัสดุอุปกรณ์ ก็มาเบิกไปได้จากทางยายเหื่องได้เลย ซึ่งการดำเนินงานเช่นนี้ก็ไม่สามารถควบคุมปริมาณการผลิตแต่ละวันของช่างทอได้ ผลิตภัณฑ์ผ้าทอส่วนใหญ่จะเป็นสีสັນ และสวดลายตามที่มีวัสดุอยู่ในเวลานั้น โดยทางกลุ่มจะเน้นสีสັນที่สดใส เพราะกลุ่มลูกค้าจะนิยมมากกว่า สีเข้ม และลายผ้าก็แล้วแต่ช่างทอจะเหยียบออกมาในแต่ละการทอ หรือถ้าหากได้รับการสั่งจากกลุ่มลูกค้าให้ทอเป็นพิเศษ ทางกลุ่มก็จะจัดหาช่างทอให้ดำเนินการทอต่อไป

2.5.2 ผลิตภัณฑ์จากผู้ผลิตอิสระ

จากเดิม ผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอที่ออกจำหน่ายจะเป็นเพียงผ้าฝืนที่มีการทอเป็น ลวดลายและสีสันท่างๆ จากฝีมือช่างทอคุณภาพ แต่ปัจจุบันเมื่อได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน ภาครัฐต่างๆ เข้ามาแนะนำส่งเสริมให้มีการนำผ้าทอเกาะยอมาแปรรูปเป็นสินค้าของที่ระลึก ซึ่ง ได้รับความสนใจจากผู้บริโภคเป็นอย่างดี และสินค้าแต่ละชนิดก็มีการดำเนินการผลิตโดยฝีมือการ ผลิตตามความชำนาญของแต่ละคน มีการจำแนกประเภทของผลิตภัณฑ์ได้ดังนี้ (ภาคผนวก)

- 1) สมุดบันทึก สมุดโน้ต ขนาดต่างๆ
- 2) กระเป๋าตังค์ กระเป๋าใส่เครื่องเขียน ซองแว่นตา
- 3) กระเป๋าใส่หลอดไฟกร้อน
- 4) หมอนอิง
- 5) กล่องใส่กระดาษทิชชู
- 6) ดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าทอเกาะยอ
- 7) กล่องใส่นามบัตร
- 8) ผ้าห่มนวมสองประสงค์
- 9) เนคไท

นอกจากชนิดผลิตภัณฑ์ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้ผลิตกำลังพัฒนาตัวผลิตภัณฑ์ชนิด ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นอีกอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการขยายตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอ ออกไปสู่อนาคต

“...ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และได้รายได้เพิ่มขึ้นด้วย ถึงแม้ไม่มากแต่ก็ภูมิใจ ที่สร้างรายได้ ถึงได้เงินมาไม่ได้มากมายอะไร แต่ดีใจที่สุด...”

(ถ้อยของ ต่อตระกูล, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2553)

“...ผลิตภัณฑ์พวกนี้ก็หัดทำกัน เราทอผ้าไม่เป็นแต่ก็อยากมีรายได้ อยากใช้เวลาว่าง พอทางอาชีพจะเข้ามาถามว่าอยากทำของพวกนี้หรือป่าว ก็สนใจรวมกลุ่มกันมีพวกผู้สูงอายุทั้งนั้นปลดเกษียณกันแล้วว่างๆ ไม่รู้จะทำอะไรก็หัดทำของพวกนี้แล้วเอาไปฝากขายก็เป็นรายได้ให้กับครอบครัวได้อีก แล้วยังทำให้ครอบครัวอยู่พร้อมหน้ากันเพราะว่าต้องมาช่วยกันทำแบ่งหน้าที่กันไป...”

(ฉลวย พงษ์ประไพ, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2553)

จะเห็นได้ว่าผลิตภัณฑ์จากกลุ่มผู้ผลิตอิสระ เป็นเป็นผลิตภัณฑ์ที่มาจากการแปรรูปผ้าทอเกาะขอย ออกมาในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกต่างๆ ซึ่งผลิตภัณฑ์เหล่านี้ กำลังได้รับการตอบรับจากผู้บริโภคเป็นอย่างดี และยังเป็นการแสดงเอกลักษณ์ของจังหวัดสงขลา และตำบลเกาะขอย ซึ่งนักท่องเที่ยวก็จะสามารถซื้อหาไปเป็นของฝากของขวัญได้อย่างสะดวก ราคาประหยัดอีกด้วย

3. ยุคปัจจุบันพัฒนาการต่างๆ ของช่องทางการจัดจำหน่าย

จากการวิจัยทำให้ทราบข้อมูลของวิวัฒนาการของการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าเกาะขอย โดย เริ่มแรกเมื่อมีการส่งเสริมให้มีการทอผ้าเกิดขึ้นที่ตำบลเกาะขอย ในขณะนั้นชาวบ้านให้ความสนใจศึกษาวิชาการทอผ้ากันอย่างมาก เมื่อการติดต่อค้าขายผ้าทอเกาะขอยค่อยๆเริ่มดีขึ้น ผ้าทอเกาะขอยกลับมาได้รับความนิยมนอีกครั้งโดยการสนับสนุนจากหลายๆ ฝ่าย ทำให้ชุมชนได้มีการดำเนินการจัดตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์ทอผ้าเกาะขอยขึ้น ณ.บริเวณหมู่ 3 บ้านนอก คุณอรชุน ลิมเสวีตระกูลเล่าให้ฟังว่า ในตอนนั้นใช้พื้นที่บริเวณบ้านของ นายจรัส พันธุ์นิยะ ประมาณปี พ.ศ.2520 โดยชาวบ้านทอผ้าแล้วนำมาส่งให้กลับทางสหกรณ์ สหกรณ์ก็จะเป็นผู้กระจายสินค้าไปยังร้านค้าต่างๆในตัวเมืองสงขลา และ อำเภอหาดใหญ่ โดยการดำเนินงานในรูปแบบสหกรณ์นี้ในระยะแรกก็ได้ผลประกอบการที่ดี สมาชิกก็มีรายได้ดีกันอย่างทั่วถึง ทางสหกรณ์มีการแบ่งปันส่วนผลกำไรให้กับสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ แต่ด้วยระบบการจัดการ และในขณะนั้นความรู้ความสามารถในการดำเนินการด้านต่างๆ

เช่น ด้านการบัญชี ด้านการตลาด ด้านการติดตามหนี้สิน ยังไม่ดีพอ ทำให้สหกรณ์เริ่มตกอยู่ในสถานะขาดทุน เนื่องมาจากวิธีการดำเนินการของสหกรณ์ในครั้งนั้น จะมีผู้จัดการเป็นคนดูแล เมื่อชาวบ้านนำฝ้ายมาส่งให้ สหกรณ์ก็จะจ่ายเงินให้ไปในทันที โดยไม่มีการตรวจสอบหรือทำทะเบียนของฝ้ายที่ได้รับมานั้นอย่างละเอียดแต่ประการใด เมื่อได้รับฝ้ายมาแล้วผู้จัดการก็จะเป็นผู้นำไปฝากจำหน่ายกับทางร้านต่างๆ ในเมืองสงขลา อำเภอหาดใหญ่ และอำเภอใกล้เคียง รูปแบบและวิธีการฝากขายคือการนำฝ้ายทอเกาะขอมไปฝากตั้งไว้ก่อน จนกว่าจะขายได้จึงจะได้รับการชำระเงินจากร้านค้าเหล่านั้น ซึ่งในบางครั้งก็ต้องใช้เวลาานหลายเดือนกว่าจะได้เงินค่าจำหน่ายฝ้ายกลับมา และหลายต่อหลายครั้งที่ฝ้ายส่วนใหญ่ไม่สามารถจำหน่ายได้โดนส่งคืน เนื่องมาจากฝ้ายมีการชำรุด ฝ้ายมือการทอไม่สวยงามไม่เรียบร้อย ก็ไม่สามารถจำหน่ายได้ จะนำกลับไปคืนให้กลับผู้ทอก็ทำไม่ได้ เนื่องจากไม่ได้ทำทะเบียนรับฝ้ายทอแต่ละผืนไว้ทำให้มีฝ้ายชำรุดถูกส่งกลับมาเก็บไว้ที่สหกรณ์มากมาย ทุนดำเนินการก็เริ่มหมดไป แต่สินค้าจำหน่ายไม่ได้ ทำให้ในที่สุดการดำเนินการในรูปแบบสหกรณ์ก็ต้องยุติลง กลุ่มสมาชิกก็แตกกระจายตัวออกไป

“...สหกรณ์ตั้งอยู่ที่บ้าน ก็ทำกันเอง แต่ไม่ได้บริหารเอง เพราะตอนนั้นมีอาชีพขี้พับเรือข้ามฟาก ที่บ้านก็ขายของไป บ้านมันก็ใหญ่ เลยแบ่งให้เค้าทำเป็นสหกรณ์ เอาฝ้ายมาตั้ง กองกันอยู่เต็มบ้านไปหมด ฝ้ายบางผืนตั้งไว้นานจะเหลือง ก็ไม่รู้ของใคร ขายก็ไม่ได้ จนเมื่อสหกรณ์ต้องเลิก ก็เอานั่นไปแจกกัน ไปเพราะไม่รู้จะเอาไปไหนมันเยอะไปหมด...”

(จรัส พันธนิยะ, สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2554)

เมื่อทำการศึกษาประวัติฝ้ายทอเกาะขอมและการร่วมกลุ่มการผลิตฝ้ายทอเกาะขอมแล้ว เพื่อให้ทราบถึงสภาพการปัจจุบันของการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ฝ้ายทอเกาะขอม ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่าย พร้อมด้วยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในระยะเวลาหนึ่งทำให้สามารถสรุปสภาพการการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ฝ้ายทอเกาะขอมได้ดังนี้

3.1 ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ฝ้ายทอเกาะขอมที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน

หลังจากรูปแบบการจัดตั้งสหกรณ์ทอฝ้ายเกาะขอม มีอันต้องหยุดตัวเองอันเนื่องมาจากการขาดความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจแล้วนั้น สมาชิกกลุ่มผู้ทอฝ้ายทั้งหลายได้มีการกระจายตัวออกเพื่อมาจัดตั้งกลุ่มการผลิตฝ้ายทอกันเองซึ่งได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อการร่วมกลุ่ม โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ทอฝ้ายได้มีการจัดตั้งร้านค้าเพื่อจำหน่าย

ผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอขึ้นเอง เพื่อความสะดวกและลดต้นทุนในการจัดหาสถานที่จัดจำหน่าย พอถึงช่วงที่มีการสร้างสะพานติณสูลานนท์ เชื่อมระหว่างฝั่งเมืองสงขลา กับฝั่งเกาะยอ และเชื่อมจากฝั่งเกาะยอกับฝั่งสิงหนคร ทำให้การคมนาคมมีความสะดวกยิ่งขึ้น จำนวนนักท่องเที่ยวที่ทยอยกันมาท่องเที่ยวที่เกาะยอ จึงเพิ่มขึ้นตามลำดับ ทำให้เกาะยอมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมากขึ้น และสิ่งหนึ่งที่ตามมาคือ ผ้าทอเกาะยอก็เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ทำให้เกิดร้านค้าจัดจำหน่ายของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอเพิ่มมากขึ้นมาตามลำดับเช่นกัน ดังนั้นในปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอจะมีการจัดจำหน่ายกันตามร้านค้าต่างๆ ณ บริเวณตลาดเกาะยอ หมู่ที่ 3 ซึ่งมีร้านค้าจำนวนมาก เปิดตัวเรียงรายเพื่อเรียกลูกค้าและนำเสนอผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอแก่นักท่องเที่ยวที่สนใจมาถามหาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่มีชื่อเสียงนี้เสมอมา โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่นที่เดินทางกันมาเป็นกันรถบัสใหญ่ หรือ ที่เดินทางกันมาเป็นครอบครัวในวันหยุด ต่างๆ ดังนั้นสามารถจำแนกการจัดจำหน่ายในปัจจุบันได้ดังนี้

3.1.1 การจัดจำหน่าย ณ กลุ่มทอผ้าต่างๆ ซึ่งเป็นการต่อเนื่องจากลักษณะของกลุ่มการผลิตที่ได้มีการดำเนินการผลิตผลิตภัณฑ์ แล้วนำมาจำหน่ายยังสถานที่ที่ตั้งของกลุ่มการผลิตต่างๆ ซึ่งกลุ่มผู้บริโภคเองก็มีความพึงพอใจที่จะเข้าไปเลือกซื้อหาผลิตภัณฑ์ต่างๆ ณ ที่ทำการกลุ่ม ซึ่งได้แก่ กลุ่มทอผ้าร่วมไทย กลุ่มสตรีเกษตรกรทอผ้าเกาะยอ กลุ่มทอผ้าป่าลี้ม กลุ่มทอผ้าดอกพิกุล และกลุ่มราชวดี แสงส่องหล้าที่ 1 และผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่ทางกลุ่มมีการจัดจำหน่ายก็มีความหลากหลายให้ผู้บริโภคได้เลือกซื้อ ซึ่งผู้บริโภคท่านหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า

“...ปกติเวลาอยากได้ผ้าทอเกาะยอ ก็จะขับรถจากหาดใหญ่มาซื้อที่เกาะยอเลย เพราะคิดว่าน่าจะซื้อผ้าให้เลือกเยอะและราคาก็จะถูกกว่าซื้อจากที่อื่นๆ แล้วก็ถือโอกาสมาเที่ยวด้วย...”

(ผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอ, สัมภาษณ์,)

“...ส่วนใหญ่ก็มาซื้อที่กลุ่มราชวดีทุกครั้งละค่ะ ก็คิดว่ากลุ่มเค้ามีชื่อเสียงด้วยและราคาก็เป็นกันเองดี ก็คิดไปนะว่าราคาน่าจะถูกกว่าซื้อที่ร้านตรงตลาด ที่ทำงานเองก็เคยมาสั่งให้ที่นี้ทอผ้าให้ค่ะ เป็นชุดของที่ทำงานใส่เหมือนกันหมด เลยได้ลดราคาลงด้วย ชอบตรงนี้ละที่ได้ราคาลดนะ...”

(ผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอ, สัมภาษณ์,)

จากการสัมภาษณ์ผู้บริโภครายหนึ่งที่เดินทางมาจากพื้นที่อื่นๆ ทำให้ทราบว่า ผู้บริโภคมีความสะดวกที่จะเลือกซื้อผ้าทอเกาะยอจากร้านค้าของกลุ่มทอผ้าด้วยเหตุผลที่ว่า มีชนิดของผ้า สี สัน และลวดลายให้เลือกเยอะ และราคาถูก กว่าร้านค้าอื่นๆ ผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ได้ตามความต้องการ และยังสามารถสั่งทอผ้าเป็นพิเศษ เช่น หน่วยงานต่างๆ โรงเรียน หรือหน่วยงานจากภาครัฐ โดยส่วนใหญ่จะแวะเวียนกันมาเลือกชมและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ จากกลุ่มการผลิตต่างๆ ที่มีอยู่อีกทั้งกลุ่มผู้ผลิตมีการจัดจำหน่ายแบบส่งให้กลับ ร้านค้าจัดจำหน่ายต่างๆ เพื่อเข้าไปจำหน่ายต่อให้กลับผู้บริโภคในพื้นที่อื่นๆ ด้วยเช่นกัน

3.1.2 ร้านค้าจัดจำหน่าย ณ ตลาดเกาะยอ ซึ่งในปัจจุบันมีร้านค้าที่ทำการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยออยู่มากมายหลากหลาย ตลอดสองฟากฝั่งของถนน ซึ่งเป็นจุดที่นักท่องเที่ยวมาจอดรถแวะพัก เพื่อชมทัศนียภาพและหาซื้อของฝากของขวัญกัน ได้สะดวก



ภาพ 6 สภาพรถนักท่องเที่ยวที่แวะเวียนมาเลือกชมสินค้า ณ ตลาดเกาะยอ



ภาพ 7 อีกด้านหนึ่งของตลาดเกาะข่อยที่รถทัวร์ท่องเที่ยวแวะมา ในวันหยุด

ทั้งสองฝั่งของตลาดเกาะข่อย จะเต็มไปด้วยร้านค้าที่มีการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะข่อย และผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นอื่นๆ มากมาย ในร้านค้าต่างๆ นอกจากจะมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะข่อย เพียงอย่างเดียว ยังมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าบาติก ผ้าปาเต๊ะ และอื่นๆ อีก จากคำบอกเล่าของเจ้าของร้านรายหนึ่งกล่าวว่า

“...ทุกวันนี้ก็มีลูกค้าหลากหลาย เค้าก็ไม่ได้จะมาซื้อแต่ผ้าทอเกาะข่อยเพียงอย่างเดียวหรอก เพราะว่าราคามันก็ไม่ได้ถูกนัก เราก็ต้องขายสินค้าอื่นๆ ไปด้วย พวกเสื้อบาติกสำเร็จพวกนี้ก็ขายดี ก็จะมีลูกค้าประจำ กับที่ต้องการผ้าเกาะข่อยเป็นของฝากจริงๆ นั้นและถึงจะเข้ามาถามหา...”

(อุมา ยินเจริญ, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2554)



ภาพที่ 8 บริเวณหน้าร้านที่มีการจำหน่ายเสื้อผ้า batik สำเร็จรูป

“...หน้าร้านแบบนี้เรียกลูกค้าได้คือนะแบบว่ามันสีสันดี พอลูกค้ามาเค้าก็ถามว่าผ้าเกาะยอเป็นแบบไหน เราก็พาเข้าไปดูว่าเนี่ย ผ้าทอเกาะยอ ส่วนที่แขวนอยู่หรืออื่นๆ ไม่ได้เป็นผ้าทอเกาะยอ แต่บางตัวเราก็สั่งให้เค้าทำก็ต้องขายเฉลี่ยๆ กันไป ถ้าขายเฉพาะผ้าเกาะยอคงลำบาก...”

(สมใจ ชุนมี, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2554)

ดังนั้นจากคำบอกเล่าของเจ้าของร้าน และจากการสังเกตของผู้วิจัย จะเห็นว่าสภาพหน้าร้านของร้านค้าบริเวณตลาดเกาะยอ เกือบทุกร้าน จะมีเสื้อผ้า batik สำเร็จรูปและบรรดาผ้าทอมือแท้และไม่แท้ ผ้าจากโรงงานต่างๆ มาวางเพื่อจำหน่ายกันอย่างมากมาย อันเนื่องมาจาก ราคาของสินค้าเหล่านั้นถูกกว่าผ้าทอเกาะยอหลายเท่า แต่เมื่อผู้วิจัยเดินต่อเข้าไปในร้านก็จะพบกับกองผ้าทอเกาะยอสีสันต่างๆ วางเรียงรายกันเพื่อรอการจับจองจากลูกค้า



ภาพ 9 สภาพภายในร้าน



ภาพ 10 กองผ้าทอเกาะยอที่สีสันต่างๆเรียงรายกันอยู่

“...ลูกค้าเดินเข้าร้านมาก็จะเห็นผ้าที่กองๆ กั้นอยู่ตรงนี้เลยตอนนี้ลูกสาวมาช่วยขายด้วยก็ค่อยๆ ปรับพัฒนาไป กลางๆ ปีนี้ก็จะพักร้านแล้วก็ปรับปรุงร้านใหม่ จะแบ่งเป็น โซนๆ แล้วว่าตรงไหนวางสินค้าอะไร มีพวกผ้า และของแห้งด้วย...”

(สมใจ ขุนมี, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2554)

3.1.3 ร้านค้าจำหน่ายของที่ระลึก ณ สถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดสงขลา

นอกจากร้านค้าและกลุ่มทอผ้าที่มีการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอกันอยู่แล้ว บริเวณสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ก็ได้มีการจัดหาผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอไปวางจำหน่ายด้วยเช่นกัน อาทิเช่น สถาบันทักษิณคดีศึกษา พิพิธภัณฑ์คดชนวิทยา ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลเกาะยอเอง สถานที่นี้ จะมีนักท่องเที่ยว กลุ่มนักเรียนนักศึกษา จากสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่างๆ มาเข้าชมกันไม่ขาดสายตลอดปีและที่สถาบันทักษิณคดีศึกษาเองยัง ได้จัดพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์จำหน่ายสินค้าพื้นเมืองไว้บริการกลุ่มนักท่องเที่ยว



ภาพ 11 ศูนย์จำหน่ายสินค้าพื้นเมือง สถาบันทักษิณคดีศึกษา

ซึ่งจากการพูดคุยกับผู้ดูแลศูนย์ ทำให้ทราบว่า ผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายได้ดีที่สุดจะเป็นจำพวกของที่ระลึกเล็กๆ ที่มีราคาไม่สูงมากนัก

“...ที่นี้ส่วนใหญ่ที่ขายได้ดีๆ ก็พวกสมุดโน้ตเล่มเล็กๆ ราคาไม่แพงมาก จะขายดีมากเลย เพราะว่าผู้ที่มาเข้าชมที่นี้จะเป็นกลุ่มนักเรียน นักศึกษาซะมากกว่า

เป็นคันรถเล็กๆ อะนะเงินก็มีมาไม่มากเค้าก็อยากซื้อไปฝากพ่อแม่ เป็นที่ระลึก เล่มเล็กๆ ราคาไม่แพง จะขายได้...”

(เจ้าหน้าที่ดูแลร้านของที่ระลึก สถาบันทักษิณคดีศึกษา, สัมภาษณ์)

และนอกจากนี้ ด้วยความร่วมมือของเทศบาลนครสงขลาได้ทำการจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวไว้ที่ หาดสมิหลา ซึ่ง ณ จุดนี้เองเมื่อมีการจัดตั้งบริการนักท่องเที่ยวแล้วยังมีการจัดตั้งร้านจำหน่ายของที่ระลึก และแน่นอนว่า ของที่ระลึกที่ต้องคิดไม่ติดมีนักท่องเที่ยวกลับไป หนึ่งในนั้นก็ต้องมี ผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยออยู่ด้วย



ภาพ 12 ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวแหลมสมิหลา

“...ร้านนี้เป็นของเทศบาลไว้บริการนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวหาดสมิหลา สินค้าเรามีหลากหลายนะผ้าทอเกาะยอก็มี แต่ส่วนใหญ่พวกของที่ระลึกจะขายได้ดีกว่า ถ้ามีใครจะเอาสินค้ามาวางก็สามารถเอามาได้เลย ทางร้านยินดีรับถือเป็นการช่วยเหลือเสริมรายได้ให้ชุมชนด้วยอีกประการหนึ่งค่ะ...”

(ผู้ดูแลศูนย์บริการนักท่องเที่ยวแหลมสมิหลา, สัมภาษณ์)

3.1.4 การออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ตามงานแสดงสินค้าต่างๆ เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่กลุ่มผู้ผลิตจะสามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้อย่างใกล้ชิด โดยส่วนใหญ่แล้วงานแสดงสินค้าที่จัดขึ้นจะเป็นการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น งาน OTOP CITY จัดขึ้นที่เมืองทองธานี หรืองานเทศกาลของขวัญ งานแสดงสินค้าวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา งานแสดงสินค้า 5 จังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งเดินทางไปจัดทั่วทุกภูมิภาค งานแสดงสินค้าของกรมพาณิชย์ งานเทศกาลอาหารสองทะเล งานกาชาด เป็นต้น ซึ่งผู้ผลิตที่เดินทางไปร่วมกิจกรรมงานต่างๆ จะมาจากกลุ่มการผลิตเป็นส่วนใหญ่ แต่การออกงานแสดงสินค้าประเภทนี้ ผู้ผลิตเฉพาะกลุ่มที่ให้ความสนใจเดินทางไปร่วมงาน อันเนื่องมาจาก การเดินทางไปแต่ละครั้ง มีค่าใช้จ่ายที่สูง ทั้งเรื่องอาหารการกิน เรื่องที่พัก และค่าตอบแทนทีมงาน การขนส่งสินค้าและวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือ ถึงแม้จะได้รับการสนับสนุนบางส่วนจากภาครัฐที่เป็นผู้จัดงานแล้วก็ตาม เพราะการเดินทางไปแต่ละครั้งใช้เวลา ไม่นต่ำกว่า 10 วัน และหากต้องเดินทางข้ามจังหวัดด้วยแล้ว อาจก่อความไม่สะดวกให้กลับกลุ่มการผลิต และอาจเป็นการเสียโอกาสในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ที่เกาะยอ ไปบ้างอีกทั้ง การไปแต่ละครั้ง ยังก่อให้เกิดความไม่แน่ใจในเรื่องรายได้ที่จะเกิดขึ้น เพราะบางงานผู้ผลิตจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้ไม่มากเท่าที่ควร ก็ทำให้เกิดภาวะการขาดทุนได้ แต่อย่างไรก็ตามการจัดจำหน่ายลักษณะนี้ก็ยังมีการดำเนินการอยู่ในปัจจุบันสืบมา

โดยสรุป การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอในปัจจุบัน นอกจากจะมีการบอกกันปากต่อปากอย่างในอดีตเป็นมาแล้วในปัจจุบันได้มีการดำเนินการจำหน่ายสินค้าผ่านระบบร้านจัดจำหน่าย ทั้งการจำหน่ายจากแหล่งผลิตโดยตรง ณ ที่ทำการกลุ่มการผลิตต่างๆ และการจำหน่ายโดยผ่านร้านจัดจำหน่าย ทั้งบริเวณตลาดเกาะยอ โดยร้านค้าต่างๆ และการส่งสินค้าไปจำหน่ายยังศูนย์จัดจำหน่ายของหน่วยงาน หรือภาคเอกชนอื่นๆ รวมไปถึงการออกงานแสดงสินค้าต่างๆ ซึ่งในแต่ละช่องทางอาจจะมีคุณสมบัติและปัญหาอุปสรรคไม่เหมือนกัน นั่นก็ขึ้นอยู่กับผู้จัดจำหน่ายจะเลือกช่องทางใด ณ เวลาใด ในการที่จะเพิ่มโอกาสของตนในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอให้ได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งผู้บริโภคเองก็เป็นปัจจัยที่สำคัญในการที่ผู้ผลิตจะเลือกใช้ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ด้วย